

Молода Україна

ЖУРНАЛ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕМОКРАТИЧНОЇ МОЛОДІ

РІК ВИДАННЯ XIII

КВІТЕНЬ-ТРАВЕНЬ — 1963 — APRIL-MAY

Ч. 103



У ЦЬОМУ ЧИСЛІ :

- Б. Лисянський: На день
25 травня 1
- П. Дорошко: Прадіди,
Мої тривоги 1
- В. Онуфрієнко: Поезії 2
- Л. Павлюк: Віднайдена віра 3
- О. Коновал: Молодь уже
загнуздують 5
- В. Онуфрієнко: Свобода 6
- С. Шпилька: Дещо про мо-
лодь, віру та науку 7
- С. Голубенко: Герцен, Шев-
ченко і Марко Вовчок 11
- М. Овчаренко: Засоби пі-
знання матеріального світу
та непевність наших
знаннів 15
- М. Вірний: Ювілей НТШ
в Сполучених Штатах
Америци 19
- З життя і праці ОДУМ-у,
з листів до редакції, хроніка
тощо.



МОЛОДА УКРАЇНА

видає

Центральний Комітет
Об'єднання Демократичної
Української Молоді

Голова ЦК — Є. ФЕДОРЕНКО

Редагує Колегія.

Адміністратор — В. ПАВЛЮК

Умови передплати в Канаді:

За 6 чисел (півроку) \$2.00, за
12 чисел (один рік) \$3.50.

В США та інших країнах за
12 чисел — \$4.00.

Ціна окремого числа 35 центів.

MOLODA UKRAINA

(Young Ukraine).

A Ukrainian Monthly Magazine.
Published by the Central Com-
mittee of the Ukrainian Democ-
ratic Youth Association.

President: E. FEDORENKO

Subscription in Canada:

6 issues (6 months) \$2.00, 12 issues
(one year) \$3.50. Single issue 35 ¢.

MOLODA UKRAINA,

Postal Station "E", Box 8
Toronto, Ont., Canada

НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Австралії:

Mr. S. Krywolap,
Box 1586 M,
G. P. O. Adelaide,
S. Australia.

В Аргентині:

"Rada"
Av. J. M. Campos 556,
San Andres, F. C. Mitre
(Bs. As.), Argentina.

В Англії:

Mr. A. Bondarenko,
78 Kersington Park Rd.,
London W. 11. — England.

У Франції:

Mr. N. Grouchetsky,
33, Rue Roche de Fillol,
Puteaux, Seine, — France
K-to: Paris CC 11.087.11

ГОЛОВНА УПРАВА ОБ'ЄДНАННЯ ДЕМОКРАТИЧНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ
разом із
ГОЛОВНОЮ ВИХОВНОЮ РАДОЮ ЮНОГО ОДУМ-у
улаштовують

Фестиваль Юного ОДУМ-у

ПРИСВЯЧЕНИЙ 100-им РОКОВИНАМ СМЕРТИ

ТАРАСА Г. ШЕВЧЕНКА

що відбудеться

В НЕДІЛЮ 23-го ЧЕРВНЯ, 1963 р.

в УКРАЇНСЬКОМУ СЕЛІ, в БАВНД БРУК, Н. Дж.

Свято розпочнеться о год. 10-ій ранку підняттям Американського та Українського прапорів, після чого відбудеться

ПОЛЬОВА СЛУЖБА БОЖА

В ПРОГРАМІ:

Велика різноманітна мистецька частина юних одумівців.

Після мистецької частини —

ВІДЗНАЧЕННЯ КРАЩИХ ВИКОНАВЦІВ

Від години 3.30 — ЗАБАВА-ПІКНІК

під звуки широко відомої оркестри п. Б. ГІРНЯКА для молоді та старшого громадянства, з дозволом часу демонстрування фільмів з діяльності ОДУМ-у.

Добірний буфет. — Приємна корисна розвага та відпочинок.

При цій нагоді — ВПИСИ ДО ТАБОРУ ЮНАЦТВА.

УВЕСЬ ПРИБУТОК ПРИЗНАЧЕНИЙ НА ОРГАНІЗАЦІЮ ВІДПОЧИНКОВО-ВИШКІЛЬНОГО ТАБОРУ ЮНОГО ОДУМ-у.

КОМІТЕТ ДЛЯ ВШАНУВАННЯ І ПЕРЕВЕДЕННЯ ФЕСТИВАЛЮ

НА ПРЕСОВИЙ ФОНД "МОЛОДОЇ УКРАЇНИ" ЖЕРТВУВАЛИ:

- | | |
|----------------------------|--------|
| 1. Хребто В., Бимсвіл | \$3.50 |
| 2. Фащук В., Чикаго | 1.00 |
| 3. Бойко В., Болтімор | 1.00 |
| 4. Одарченко А., Вашингтон | 1.00 |
| 5. Свириденко І., Сиракюз | 1.00 |
| 6. Ставінський Б., Бруклі | 1.00 |
| 7. Бачинський Ю., Нью-Йорк | 3.00 |
| 8. Завертайло П., Чикаго | 1.00 |
| 9. Щибря К., Чикаго | 2.00 |
| 10. Нагорний Ю., Пасейк | 1.00 |
| 11. Павленко Г., Ньюарк | 2.00 |
| 12. Пастернак Є., Торонто | 10.00 |
| 13. Ліщина Л., Торонто | 1.50 |
| 14. Ткачук Д., Філадельфія | 1.00 |
| 15. Котляр П., Лейквуд | 1.00 |

16. Федченко В., Клівленд 2.50
Щире спасибі всім жертводавцям.

З КОЛЯДИ

НА "МОЛОДУ УКРАЇНУ":

Філія ОДУМ-у в місті Гамільтон (Канада) \$20.00

З АКЦІЇ МІСЯЦЬ КВІТЕНЬ "МОЛОДОЇ УКРАЇНИ"

Адміністрація "МУ" одержала від філії ОДУМ-у в Торонті \$34.85, чистий прибуток із "Вечора Молодої України".

Щиро дякуємо організаторам та присутнім за щедрий дар.

Адміністрація та Редакція

На першій сторінці обкладинки:

"Школярка" з картини В. Микити ("Піонерія" ч. 1, 1962 р. Київ)

Петро ДОРОШКО

Ми сила сил народу,
Залізнякового ми роду!

О. Влизько



П Р А Д І Ц И

Шевченко, Гонта, Залізник, Трясило —
 Ви чуєте, які це імена!
 Яка вогниста в них клекоче сила,
 Невикипіла триста літ до дна.
 Такий устане — ворогові кришка,
 Махне рукою — вільний побратим,
 А ще ж Нечай, Богун, Самійло Кішка!
 Навіки місце в нашій серці їм.
 Уміли не лише гнівितись і битись.
 І не лише за себе — за братів.
 Нам є ким і пишатись, і гордитись.
 А дехто й позбути б їх хотів.
 То, каже, розбишаки, баламути.
 А деякі гнучких батьків сини
 Готові їх лише за те забути,
 Що ніби не по моді в них штани.
 Не будем їх у модне прибирати,
 Нехай ідуть, красуються в своїм,
 Мечами і руками трощать ґрати...
 Над ними неба вічно сині шати.
 В живому серці — перше місце їм.
 Нехай ідуть насупроти розбою,
 Як при житті — порубані в бою,
 Пролити кров — на прю, назустріч бою.
 За віру, землю, за любов свою.
 Мечів і слів їх не ступились вістря,
 В них сонце грає, міниться блакить.
 Не гордий — я пишаюсь тим, що іскра
 Тієї крові і в моїй горить.
 Шевченко, Гонта. Відгомін і гомін.
 Трясило, Залізник — гроза і грім.
 А може, то ракети, спалах домен,
 Заграв каскади над Дніпром старим,
 І "Заповіт" гримить над стадіоном?
 В безсмертнім серці —
 Перше місце їм.

("Літературна Україна",
березень 1963, Київ)

МОЇ ТРИВОГИ

Є в мене упертий козацький рід,
 Що любить і свята, й будні.
 Є пам'ять щасливих і грозних літ,
 Думки на літа майбутні.
 Є в мене сосновий улюблений бір,
 Що шепіт мені свій повідує.
 Ростуть дерева, що я посадив,
 Маленькі зелені чуда.
 Є пісня своя, свій до неї мотив.
 Є любі душі моїй люди.
 Я так їм потрібен. Я їм дорогий.
 Хай впертий, гнівливий, сварливий.
 І я за них теж — до краплини снаги,
 Щоб тільки з них кожен — щасливий.
 День світить моїй надвечірній порі

Борис ЛИСЯНСЬКИЙ

НА ДЕНЬ 25 ТРАВНЯ

Пам'яті С. Петлюри

На тихім цвинтарі в далекій чужині
 Спокійно спиш ти по житті бурхливім
 І мариш у довічнім сні
 Нарід свій змучений зобачити щасливим,

Щоб він, звільнившись навіки від кайдан,
 Попростував вперед шляхами слави
 Й, замість раба, господар став і пан
 Своєї власної потужної держави.

Не справдився ще твій солодкий сон,
 Ще не здійснилися душі твоєї мрії
 І не лунає ще побідний передзвон
 З-під сивих бань величної Софії.

Минають знов один по другім дні,
 Кус кайдани нам жорстокою недоля...
 Та десь далеко в мороку пітьми
 Вже сяє вогником умріяная воля.

Ми чуємо в серцях її священний жар,
 Ми тремтимо від світлої тривоги,
 І віримо, що на її вітвар
 Ще покладемо квіти перемоги.

Великая, посвятная мета
 Нам дасть запал, дасть духа творчу силу,
 Настане втіхи день — і воля золота
 Осяє, Батьку наш, твою святу могилу!

І, осягнувши долі височин,
 Відроджена, щаслива Україна
 Вшанує гідно героїчний чин
 Свого найбільш улюбленого сина.

І шлях не заріс мій травою.
Та часто в пташине просоння зорі
Постукує в серце тривога.
Мої тривоги, великі й малі,
Не за окрасць неба,
Що наді мною синіє вгорі,
Не за самого себе —
За вас, малі, молоді, старі...
За вас, народжені вчора вночі
Й сьогодні перед світанком,
Щоб ви не падали уночі
В канави, розриті танком,
Щоб ви не бачили чорних проваль,
Розверзтих пеклом бомбівок,
Щоб не призов, а фестиваль
Вас викликав з домівок.
Щоб слало дороги вам світові
Не колесо воєн скрипуче,
І, врешті, найперше,
Щоб вирости ви,
Раз так народились рішуче.

Добрідень вам!
Жду з-поміж вас співця
Високого, врівень Тарасу.
Мої тривоги за деревця,
Які не цвіли ще ні разу,
А тільки пошіптують у саду,
Гілками тонкими помахують,
За куц трояндовий,
За резеду,
За ковзанку на прозорім льоду,
За смугу веселих лісів молоду,
Зеленою вкриту папахою.
Не був і не можу спокійним бути,
Серце мені терзас
Всякий намул, усяка муть,
Що з закутків виповзає.
Ховається, пригинається спрут
За наших споруд височини —
Неробства нудь, хуліганський бруд.
Що нам перепони чинить,
Крадіжки ганьба, неправий суд,
І не оплачений чесний труд,
І вкрадений відпочинок;
Хабар і розтрата, чад п'яних облуд
І кожен злочинний вчинок
Тих, що бронєю для них — цинізм
І почитання чина,
Що на щиті у них комунізм,
А під щитом паразита личина.

Вони, оці всі, посібники тим,
Хто землю хоче закутати в дим
І в холод вічної ночі.
Та ми, живі, живемо живим
І їм скоритись не схочем.
Ми поставимо на своїм,
Вулканом грози заклекочем, —
Щоб люди ішли на повний зріст
В оркестрі космічних мелодій,
Гудків заводських розуміли зміст

І вітряних рапсодій.
І щоб обрубки безрукі, безногі
Не вковзували тротуари слизькі.
Моїми тривогами ваші тривоги
Я хочу збудити — людські.

("Вітчизна" ч. 2, 1963, Київ)

Вас. ОНУФРІЄНКО

**

Умри, тиране! Вірим, вірим ми,
Що смерть тирана ніч бере з собою,
Що вартові тремтять коло тюрми,
Невпевненою ходячи ходою.

Старий-старий, неначе світ, закон,
І правда й досі попелом не зникла:
Умре тиран — за опустілий трон
Гризуться вже нових тиранів ікла.

А десь в селі, у лісі, у пільмі
Підводить плечі той, у сірій свиті...
Умри, тиране! Хай раби німі
Відчують подих радості у світі!...

**

Не вірте брехням: змін нема ніяких,
І панщина, й погоничі, і плата,
І ярма ті ж, в кривавих, чорних знаках,
Що їх лишили шиї батька й брата.

Цвітуть поля, лиш жайворон піснями
Окрашує невільну ту роботу,
А дні ідуть, а дні ідуть за днями,
І все ті самі — повні праці й поту.

"Давай, давай!" — несуть вітри луною,
І з стогоном гримлять важкі лопати.
"Давай, давай!" — всією стороною
Реве створіння жадібне, горлате.

"Давай, давай!" — йому все мало й мало,
"Давай, давай!" — батіг полоще шкіри.
І вірить кат, що в них уже нестало
В прийдешню волю радісної віри.

1962 р.

ПРИВІТАННЯ

Щиро вітаємо одумівців Віру БОНДАРЕНКО й Василя ДЕРЕКУ з нагоди їхнього одруження та бажаємо їм якнайкращих успіхів у їхньому подружньому житті.

Філія ОДУМ-у в Торонті.

Леонід ПАВЛЮК

ВІДНАЙДЕНА ВІРА

Гудуть і гудуть. Зранку до вечора, з вечора до ранку... Це літаки. Їх важкі з'єднання пролітають над моєю головою і там за обрієм скидають свій смертоносний вантаж.

Тоді зі сходу долітають до мене глухі вибухи. У небі палає заграва пожеж, а вітер приносить попіл і суху куряву, що в'ється, підноситься і знову спадає на землю, покриваючи розкидані довкола поодинокі німецькі господарства. Разом із попелом у повітрі відчувається запах мертвого тіла — рука смерті сягає скрізь.

Там, на сході, вмирав метеор, що блиснув над світом — тепер конав у вогні, вибухах, пожежах і крові. Це Берлін...

"Гудіть, летіть, бийте!!! — шепочу я вслід літакам. — Хай разом із метеором сконає і його дракон, той "чорний магік", за представлення якого платилось кров'ю, що її лили чоловіки, жінки і діти на вогонь і попіл... Гудіть, летіть, бийте!"

Мій господар — сухий, миршавий, низенький німець. Його руда голова нагадує мені видовжений кавун уткнутий огудиною в плечі.

Це фанатик. Він твердо вірить у фюрера, в нову зброю, і цілий день заклопотано тиняється по господарству, пихкаючи коротеньку люльку. У нього нас десятеро. Десять рабів зі сходу. На моїх плечах усе домашнє господарство. Усі інші — в полі, а живуть в stodолі. Їм на подвір'я вступ заборонений. О, мій господар мудрий:

Раз німецька худоба може бути цілий рік на дворі, то чому ці "кнехти", ці раби не можуть?! Можуть! — Вирішив він.

Зі мною на господарстві мій маленький семилітній земляк Василько. Він ніяк не може зрозуміти, чому його мама приходить до нього лише раз на тиждень і то на годину, а тато зовсім не приходить. Але тато є, мама розповідає про нього, каже йому, що тато його любить. І хоч Василько не по літах серйозний і розумний, але цього він зрозуміти не може. Не зрозуміло йому, чому Марія, його мати, боязко позирає на Шульца, нашого господаря, така запопадлива перед ним і чому не забере його із собою. Багато чого ще не розуміє Василько, але відчуває, що Шульц, цей миршавий німець, завжди тут... І коли Шульц появляється на подвір'ї, темносині Василькові оченята наповнюються сльозами і страхом. Тоді він десь ховається. Коли сховатися ніде, він підходить і щільно тулиться до мене. Я мовчки гладжу його голівку і думаю: — "Маленький раб, що ще не усвідомив собі свого становища". І тоді здіймалось десь із глибини душі обурення і бажання пімсти...

А літаки гудуть і гудуть.

"Гудіть, летіть, бийте!"

Вечорами, коли всі лягали спати, я брав кілька яєць і, зачинившись із Васильком у комірчині, давав йому. Він випивав їх жадібно, вдячно див-

лячись на мене... я знав, що і сьогодні він їв лише брукву, що її варили свиням.

— А тепер спати, — казав я.

Він притуляється до мене і довго розпитує про тата і маму:

— Чому не приходить мама?

— Вона працює, всі мусять працювати, — стараюсь дати йому просту і зрозумілу відповідь.

— А Карлова мама не працює?

Він мав на увазі господиню.

— Так... не працює, — стиснувши щелепи, видушую з себе. — Але буде працювати і то незабаром, — заспокоюю його.

— А який мій тато? Він сильний? Правда, він сильний? Він навіть сильніший за полоненого Грицька, правда ж?

Я відчуваю Василькове бажання мати якусь духову опору, якийсь ідеал.

— Правда! — погоджуюсь.

— Я бачив, — шепотить Василько, — як Шульц сьогодні бив Грицька, а він стояв і нічого не казав. А мій тато не дався б, щоб його били, правда?

— Правда, твій тато сильний! — Ну, давай спати, завтра рано вставати, — закінчую я.

— Сильний, — шепоче Василько, засинаючи.

Та не завжди мій господар буває грізний. Іноді на нього находять хвилини, коли він хоче поговорити. Це найчастіше трапляється тоді, коли він переглядає свої документи, а особливо загорнуті в хустинку і зав'язані стрічкою пляни його майбутньої землі на Полтавщині. Тоді він довго розпитує мене про Решетилівку. Дізнавшись, що я з Полтавщини, він дивиться вже на мене не так, як на інших: на мене він має папір, я вже його законна власність.

— А чи землі там багато? — допитується він.

— Багато, для тебе хватить, — з усміхом дивлячись на його мізерну постать, відповідаю.

Він мене не розуміє.

— А земля чорна, угноєна?

— Чорна, угноєна, а що не угноєне, угноїш ти...

— Так, так, я угною. О, я вмію дати порядок.

Після цього він деякий час сидить замислившись. Потім підводить очі на мене, міряє мене ними, видно, міркує — скільки таких, як я рабів, матиме? На обличчі в нього появляється вираз пихатої зневаги і крізь зуби він кидає: — "Раус!"

Спочатку таке його ставлення до мене не турбувало мене. Я відчував, що витримаю, але це почуття зникло, коли я побачив його погляд, спрямований на Василька. Страх, який наганяв його погляд на Василька, імпував йому. Він почав переслідувати його скрізь. Зрізав на половину його харчі: Замість двох тоненьких скибочок хліба, що їх Василько діставав до того, — тепер давав лише одну.

Я в свою чергу подвоюю добування яєць — по

курячих сідалах. Одного разу я почув якусь метушню в стодолі, хтось крикнув. Метнувся до шпарки: Шульц, тримаючи Василька за чуба, товк його.

— Ти... будеш?! — Будеш?! — Хижа шепотів він. — Будеш?!.. Крадеш мої яйця! Так?! Крадеш?!

— Ні!.. Ні!!! — белькотів Василько. — Я не брав!

І тоді остаточно захиталась моя віра в те, що витримаю.

— Він не брав! — кидаю я, увійшовши до стодоли.

Шульц пускає Василька, дивиться на мене, на вила, що тримаю в руках, і мовчки виходить.

Увечорі, притулившись до мене, Василько тихенько схлипував, потім раптово перестав і навіть посміхнувся.

— Ти чого? — запитав я.

— Знаєш, — зашепотів він, — коли прийде тато, я скажу йому, що Шульц мене бив. Він сильний! Правда?

І тут я зробив фатальну помилку. Мені треба було б розвіяти в нього цю думку, відмовити від цього, але бажання заспокоїти й дати йому якесь духове опертя взяло верх над реальністю і я сказав:

— Так! Ти скажеш!

— Він сильний! — знову шепотить Василько, засинаючи.

Зранку я на даху стодоли лагоджу черепицю.

Шульц мовчки спостерігає мене, потім випростовується і кричить:

— Василь! Василь!

Василько вискакує з куців і, як зацьковане цуценя, підходить до нього.

— Ось, — показує йому Шульц, — подавай йому черепицю.

Покірно, без жодного слова, Василько бере черепицю в руки і йде до драбини.

— Менш! — кричить Шульц, — бери три... чотири! Зараз!!! — І штовхає його в спину.

Від поштовху, Василько упав і розбив собі губу. Але не плакав, лише, витираючи кров, промовив:

— Як прийде мій тато, я скажу йому, що ви б'єте мене!

Вираз мутних червоних очей Шульцевих міняється від здивовання:

— Вас?! — гнівно закричав він.

Потім швидко пішов до стодоли.

Через деякий час я побачив як він погнав підводою у поле.

За годину він повернувся з Петром, Васильковим батьком, і тут же у хлопчика перед очима почав його бити. Бив держаком від вил. Бив, не поспішаючи, і з кожним ударом гарчав, як собака. Петро метнувся, було, але його очі спинились на Василькові. Він так і не боронився, аж поки не впав на землю, зомлілий.

Василько спочатку не вірив своїм очам і лише тоді, коли батько впав, якось не по-дитячому крикнув і побіг у стодолу. Там зарився в сіні і, трусячись усім тілом, спазматично схлипував.

Шульц наказав полоненому звалити Петра на

підводу і відвезти знову на поле. Потім сів на вельосипеда і кудись поїхав.

Користаючись з його відсутности, я розшукав Василька.

Він уже не плакав, тільки якось отупіло дивився перед себе.

Коли я нагнувся до нього, він промовив:

— Він не сильний! А ти казав, що сильний! Шульц сильний!

Цього вечора він уже не розпитував мене про тата. І взагалі був якийсь надзвичайно тихий, навіть не взяв яєць, які я йому приніс. Він аж жахнувся, побачивши їх у моїх руках.

— Ні! Ні! Я не хочу, я не голодний, — похапцем відмовлявся.

І тільки ми полягали, як двері з грюкотом розчинились, і на порозі появилася Шульц.

— Ну, менш! — закричав він, звертаючись до Василька. — Бачив, що я зробив з твоїм татом! І схопив його за чуба.

Василько не кричав, лише смертельна блідість покрила його обличчя. Він так тремтів, що аж зуби цокотіли.

— "Ой, не витримаєш!" — щось бренькнуло в мені. Я схопився і поклав руку Шульцеві на плече. Він цього не сподівався і, не повертаючи тіла, ще тримаючи Василька за чуба, повернув до мене лише обличчя.

І тоді я вдарив його межи очі, вкладаючи в той удар все, що накопало в мені на серці. Потім

П О В І Д О М Л Е Н Н Я

ГОЛОВНА УПРАВА та ГОЛОВНА ВИХОВНА РАДА ЮНОДУМ-у В США

повідомляють громадянство,

що літні табори юнаків та юначок ЮНОДУМ-у відбуватимуться цього року на оселі У. Р. СОЮЗУ в Глен Спей, Н. Й. на протязі щонайменше 4 тижні, в місяці липні.

В разі потреби табір продовжиться.

Про остаточну дату відкриття повідомиться окремим обіжником та в пресі.

Просимо звертатися по аплікації на нижчеподану адресу та разом із аплікацією висилати 10.00 дол. завдатку за кожную особу.

Mrs. O. FILIMONCHUK

441 S. 21st St.

Irvington 11, N. J.

Tel.: 371-0487

Діти, які будуть зголошені на довший термін побуту, мають першенство.

Зголошення висилати до 31-го травня, 1963 р.

Головна Управа та Головна
Виховна Рада ОДУМ-у
в США.

утратив контролю над собою: бив, кусав, дряпав, топтав ногами.

Трохи пізніше били мене. Били, одливали і знову били. Потім — брама концентраційного табору проковтнула мене.

Сірі напружені дні з апелем, бруквою, виснажливою працею; смугнаста одежа — усе злилося в якусь кошмарну дійсність.

А літаки гудуть і гудуть.
"Гудіть! Летіть!! Бийте!!!"

**

Одного ранку прокинувся з почуттям, що я таки виспався.

"Проспав апель, — зринула думка, — тепер смерть!"

Обережно вистромляю голову з-під ковдри і... бачу: усміхнені обличчя, з подвір'я чути гамір, якесь вояки, не німці, вежі без охорони.

"Воля?! — Так! Воля!!! Воля!!! — Витримав! Витримав!" — співає щось в середині.

Біжу до брами — вона відчинена.

"До Шульца! До Шульца!" — кричить щось у мені.

За містом ще здалека побачив дві постаті, що тягли ручний візок. Підходжу ближче: Петро і Марія! На візку якись клунки і... Василько.

Петро підходить до мене і мовчки обіймає.

— Ти до Шульца?

— Так!

— Не треба! Я йому віддячив! Чіпляйся за візок, іди з нами до табору.

Мовчки вертаюся, тримаючись за візок. Василько тягнеться до мене і щось говорить. Схилилось до нього:

— А мій тато таки сильний, як ударив Шульца, аж той перекинувся, а потім побіг, побіг, а за ним погналися полонені з Грицьком, — розповідає він. І в його оченятах я бачу радість, утіху і віру.

Біля брами концтабору ми зупинились.

— Ми до школи, там табір, — каже Петро.

— Ви йдіть, а я ще заскочу сюди, візьму щось на згадку, пізніше прийду, — кидаю я.

На їх обличчях піт. Вони витирають його одне одному. Потім бачу, як напружуються їхні м'язи на шії і руках, зрушуючи візок.

Стою і дивлюся. Бачу жінку й чоловіка, візок, що підскакує по брукованій дорозі, на візку клунки і дитину.

"Тягніть візок по своїй життєвій дорозі, хоч би яка вона була, — шепочу їм услід, — ваша дитина вірить у вас".

Олексій КОНОВАЛ

МОЛОДЬ УЖЕ ЗАГНУЗДУЮТЬ!

Смерть Сталіна принесла була деякі зміни в Советському Союзі. Почалася відразу легенька відлига. А вже після того як Хрущов розвінчав Сталіна й викинув його з мавзолею, — поети й письменники України почали потроху піднімати голови. Вони почали писати те, що підказує їм серце і розум, а не партія. Бо доки ж мовчати, культ особи вже скінчився?

Але по десятих роках Хрущов побачив, що коли пустили трохи вільніше вуздечку, то поети й письменники не туди завертають. Особливо молодь, що вічно шукає світлих ідеалів. Старше покоління мистців було так залякане в системі "квітучого комунізму", що воно не довіряло ніяким "відлигам". У кожній відлизі воно вбачало нову на себе пастку. І не без причини.

Українське літературне життя в Україні в останні роки трохи ожило. На літературній ниві появились молоді талановиті поети, письменники. Вони заговорили в своїх творах мовою, якою "орденоносці" літератори не відважувалися говорити.

Старша генерація літераторів, перелякавшись такої зміни в літературі, накинулась на молодь. Як вони, мовляв, молоді й зелені — сміють зійти з дороги, що ми їй уторували, з дороги побудови комунізму? Та це ж зрада! Але що для молоді поради Тичини, Бажана, Рильського чи Дмитерка?

Хрущов, засівши міцно на кремлівським пре-

столі, вирішив покінчити з вільнодумством. Спершу звільнив для себе місце в мавзолеї, а тоді заходився продовжувати те, на чому скінчив Сталін. Хрущов, ставши в позу Наполеона, спеціально скликав до Москви літераторів, художників, скульпторів, композиторів та кінорежисерів, і став їх навчати, як треба творити. А вони, раді, як за Сталіна, із захопленням оплескують кожне його речення.

Українські орденосці, працівники пера, повернувшись із Москви до Києва, почали вихвалити "геніального вчителя", на цей раз Хрущова. Лавреат Павло Тичина із захопленням пише в "Літературній Україні" про настанови Хрущова. З його статті "Вчитись на історії революції" виходить, що Хрущов дорікав старшій генерації творців, як це вони дозволили молодим літераторам зійти з наміченого шляху партії.

Тичина, виправдуючись, пише про молодих поетів таке: "Таким юнакам дуже подобається усолоджувати слух читачів тільки самими трелями. Серед їхніх недозрілих, невіношених творів чимало всякої потерті і полови, яка, будучи відірваною від багатой радянської дійсності, летить за вітром у невідомість. Ми сперечалися з ними, ми переконували їх не квапитись з обнадюванням своїх нісенітниць, але вони уперто залишалися на своєму, та ще й других недоладних тягнули за собою. І ми запитували самих себе: чого ж саме не вистачало нам у роботі з мо-

лодими? Наполегливості? Доброти? Уміння переконати? Ні, усе ми спробували. Нам просто невдажд було привести до бойового порядку літературний вид ідейного знаряддя партії. Адже в програмі комуністичної партії сказано: яких саме творів сподівається від нас радянський народ. Хто ж дав право парубійкам, що ще й не вбилися в пір'я, в наш великий, героїчний час будівництва комунізму передавати в своїх спробах мистецьких не методом соціалістичного реалізму, а гнилими словами, старечими музикозвуками, покривленими лініями? Чи може їх поважати народ?"

Бачите, куди завертає Павло Тичина? Він дивується, чому молодь не послухала їхніх порад, вказівок. Та як же та молодь могла наслідувати старшу генерацію літераторів, які так ганебно оскандалились? Таж половина творів Тичини, Рильського і багатьох інших були викинені на смітник, бо в них прославлялося Сталіна, який, як доказав це Хрущов, був катом народу. Хіба ж молодь не бачила, що вони оспівували те, що треба було проклинати? І як тоді їх наслідувати? Але Тичина лише скаржить на молодих "парубків літератури", залякуючи, що народ не буде їх поважати.

А другий орденоносець, Л. Дмитерко, ставить перед молодими літераторами питання рубка (багато творів тих поетів, що їх тепер на Україні ночали загнздувати, було поміщено в "Молодій Україні"). В своїй промові, після повернення з Москви, звертаючись до молодих працівників пера, які сиділи в залі, Дмитерко казав: "Ми мусимо знати, кому служимо своїми творами, кому їх адресуємо. Якщо, скажемо, твоє слово бере на озброєння ворог, то слід задуматись над цим, серйозно задуматись. Тому заслуговують найсуворішого осуду спроби окремих представників творчої інтелігенції грати в "незалежність" від суспільства, нехтуючи здоровими смаками народу. Викликає занепокоєння, що твори деяких наших молодих поетів охоче передруковує реак-

Вас. ОНУФРІЄНКО

С В О Б О Д А

*Погідний ранок радісно стрічати,
Красу знаходить в зелені, в цвітінні,
За спиною вночі не помічати
Підслухувача зігнутої тіні...*

*Із книжкою, із другом мовчазливим,
Допитливістю вибраним з полиці,
Віддатись мріям, тихим чи бурхливим,
І політати вільним летом птиці...*

*О, ні!... Не вашим крилам посірілим
Вдавалося пізнати лунки висоти, —
Зросли в неволі, з виснаженим тілом,
У царстві тюрем, злиднів і роботи.*

*Не звіть себе щасливими! Не вірим
Ми в ваше щастя, скуте ланцюгами!
І досі ще, мов попелищем сірим
Незваний спогад стеле перед нами.*

1962

ційна емігрантська преса. Це є доказом ідейної хисткості та незрілості молодих авторів, доказом хибної позиції редакцій деяких наших періодичних видань".

Л. Дмитерко далі перераховує поетів, що пишуть хибні поезії, а саме: І. Драч, В. Коротич, Є. Летюк та інші. А на закінчення починає загрожувати. Він каже: "Одумайтесь, поки не пізно. Не ганьбійть себе остаточно: радянський народ терпеливий, але всьому є край". Дмитерко мусів сказати, що поневолювач українського народу терпеливий, але вже терпець уривається. Він мусів подати молодим літераторам переконливіші факти, чому вони мусять замовкнути або почати писати в дусі вчення Хрущова. Він би повинен, для прикладу, подати безконечний список молодих і старших працівників літератури й науки, які також хотіли бути оригінальними, не прославляти колгоспників, трактори й комбайни, а писати те, що підказувала їм совість, розум і серце. І їх, — повинен би сказати Дмитерко, — отих Влизька, Вороних, Куліша, Досвітнього, Косинку, Слісаренка, Івченка, Плужника, Поліщука та сотні інших комуністична партія Москви мусила знищити. Коли ви, молоді літератори України, не звернете з хибного шляху, — мусів би сказати Дмитерко, — і на вас чекає те саме. А то говорить їм про терпеливість народу. Знаємо ми, як знають і ті молоді літератори, скільки там має до сказання народ!

Але, що нас найбільше турбує, це те, що всякі чистки, настанови, загнздування переводять керівники з Москви українськими Кочубеями, вислужниками, п'ятолизами. Ми самі українськими руками загнздуємо тих, які вибиваються наперед. Чи ж прийде колись тому край? Чи бути нам вічно погноєм для Москви? Невже ми ніколи не скажемо поневолювачеві — "досить?!"

ЗАПРОШЕННЯ

Об'єднання Демократичної Української Молоді
Філія в Неварку

має шану запросити Вас на

ВЕСНЯНУ ЗАБАВУ

що відбудеться в суботу, 18 травня, 1963 року
у приміщенні

Veterans Falcon Home
786 So. 20th St., Newark, N. J.,

Забава починається о 8-ій год. вечора.

Грає чудова й всім відома оркестра п. Б. Гірняка.

Смачний буфет. — Безкоштовне паркування біля залі.

Управа Філії ОДУМ-у



Сергій ШПИЛЬКА

ДЕЩО ПРО МОЛОДЬ, ВІРУ ТА НАУКУ

(Порядком дискусії та обміну думок)

Однією з найважливіших прикмет людини, прикмет, які відрізняють її від інших земних створінь, це вміння передавати знання з покоління в покоління. Дар цей — це слово, мова, письмо, завдяки яким молода людина за порівняно короткий час — десять чи двадцять років — може засвоїти собі знання, нагромаджене, передумане і випробоване сотнями людських поколінь. Засвоївши основні принципи знання, молода людина може спробувати свій розум і волю, досліджуючи щось нове, що ще не цілком зрозуміле і збагнене. Якщо ця людина насправді волева, зуміє виробити бистрий аналітичний розум, уміє і хоче працювати, хоче посвятити себе пізнанню життя, в найширшому розумінні цього слова, тоді вона зможе щось додати до людського прогресу, пізнавши чи відкривши одну або більше таємниць природи і життя. Паралельно з цим молода людина повинна аналізувати і перевіряти устійнені доктрини, вартості і концепції минулих поколінь у світлі нових відкриттів, нових понять, у світлі поступу в усіх ділянках людських зусиль. До цього конче потрібна цікавість, що, власне, являє собою рушійну силу і мотор мало не всіх наших намагань. Щоправда, поштовхом до багатьох шляхетних діл були релігійні, моральні і патріотичні мотиви, однак, людина байдужа, без цікавості, замкнута в своїм духовім, розумовім чи моральнім гетто, ніколи б не змогла розбудити і виплекати шляхетні почування. Без цікавості і заінтересовання світом і життям прогрес в будь-якій ділянці людського існування був би неможливим. Тому спроби силою, страхом чи підступом придушити і заглушити цікавість, яка веде до аналізу і перевірки, а далі і до більшого зрозуміння всіх наших понять і знань, включно з теологією, можна сміливо зарахувати до найчорніших, найреакційніших і найшкідливіших людських вчинків. На мою думку, такий висновок повинен впливати не з політично-суспільних переконань (можляв, це недемократично), а з глибокого і всебічного зрозуміння нашого життя. Життя без поступу в розумінні цього ж самого життя не має значення, не робить різниці чи будемо підходити до цієї справи із здоровою природничо-еволюційною настановою, чи із здоровими теїстично-духовними мотивами.

На мою думку, в дискусії про так звані "глиняні теорії" і "церковні ідеології" в числах 98, 99, 100 і 102 "Молодої України" бракує здорового всебічного передумання і пошани до самої людини і до її призначення: самоудосконалення і прогресу матеріального, духового та інтелектуального. Проте, є голоси і конструктивні, до деякої міри толерантні, зокрема висновок, що "солідне, всебічне і совісне опрацювання цієї теми допоможе нам, мо-

лоді, наблизитися до правди не лише серцем, а й розумом" ("МУ" число 100, ст. 24). На жаль, більшість дискутантів не тільки дають перевагу "серцеві", але також пробують серйозні і складні теми вирішити поверховними, традиційними, а часом і безвартісними словами і фразами. А деякі з них хочуть стати цензорами і остаточними суддями, що можна, а що ні, що гарне, а що "негарне і некультурне". Я погоджуюся, що справа не в "буквоїдстві" ("МУ" ч. 102, ст. 11), однак вважаю, що в нас проблема "буквоїдства" далеко серйозніша, ніж це нам на перший погляд видається, тому хочу детальніше над цією справою зупинитись.

Не зважаючи на те, що мова і письмо — це найцінніші людські скарби, проте, коли вживаємо їх нефахово, не розуміючи істини, якої дане слово є символом, без узгіднення дефініції, а ще гірше, коли вживаємо їх зі злобою і ненавистю, з самолюбним страхом, що, може, ми таки помиляємось, тоді мова і письмо перетворюються на негативні і шкідливі чинники. Усі ми знаємо, що необачне або навмисно ужите слово позбавило життя мільйонам людей, а іншим принесло незмірні турботи і терпіння. Ми, українці, як і інші народи, знаємо це дуже добре. Словами як от "зрадник", "запроданець", "атеїст", "мельниківець", "спекулянт" усунено багато небажаних людей. Деколи слова ці окреслювали вірно характер чи переконання даної людини. Дуже часто, проте, тими словами, залежно від обставин, ми усували людей тільки тому, що вони були іншої, ніж ми, думки, що ми їх не розуміли або тільки тому, що вони нам не подобались. В дискусії про "глиняну теорію" і "церковну ідеологію" вжито багато слів, які мають різне значення для різних людей і які безвартісні в щирій дискусії, якщо немає попереднього узгіднення їхньої дефініції. Такими словами деякі дискутанти пробують осмішити, очорнити своїх опонентів, знаючи заздалегідь, як ставляться до цих слів маси і як розуміють їх.

У нас дуже часто утотожнюється поняття — Бог, віра, теологія, церква, парафія, священник, а ще гірше — вони стали в нашому розумінні складовими частинами однієї нероздільної цілості. Нас постійно і наполегливо переконують, що вони самостійно існувати не можуть. А це дуже вигідно. Це веде далі до "догматичних висновків", що коли людина ставиться з деяким застереженням до однієї з цих реальностей чи понять, ця людина автоматично цілком визначена: вона атеїст, матеріаліст або "безбожник". На мою думку, яскравим прикладом такого мислення є цитата з "Молодої України" ч. 100, ст. 16-17:

"І. Д. пише, щоб не поспішали йому та Чапленкові приписувати безбожність. Значить вони віру-

ють в Бога. Коли це не таємниця, то дуже хотілося б знати: якої вони віри? Христос визнавав "глиняну теорію" і тому всі християни теж її визнають. Виходить, що І. Д. і Чапленко не християни. То якої ж вони віри? А коли у них немає ніякої віри, то нехай чесно про це напишуть, щоб усі знали, з ким вони мають справу."

Хочеться мені вірити, що наведені рядки не мають на меті "доказати" читачам, що хто не вірить в "глиняну теорію", той не має ніякої віри. Перед тим як почати дискусію на таку тему, я хотів би знати, що це таке "глиняна теорія", яка ділить людей на віруючих і невіруючих. Якщо це тільки теорія, що "тіло людини утворене з матерії ("глини"?), ("МУ" ч. 100, ст. 16), тоді власне про що ми дискутуємо? Тоді всі "матеріалісти" віруючі, бо вони згоджуються, що людина складається з матерії. А тоді ще точніше питання, що це таке "матерія"?

Чому "невіруючі" мають про це на письмі заявити, "щоб усі знали, з ким вони мають справу". Чи це не залишки традиційної звички, що люди інші від нас повинні носити відповідні ознаки, такі як біла опаска з шестикутньою зіркою, опаска зі словом "Ост" чи як гіндуські ознаки недоторкальності, Чи будь-який "невіруючий гірший якогось самопрозваного "віруючого"? Чи це не залежить від їхніх дій і від їхньої духовної, ментальної і суспільної вартості? Щоб відповісти на ці питання, ми мусимо передумати і перевірити все від початку до кінця. А це невігідно і незручно, бо на це потрібно тяжкої розумової праці і жорстокої самоаналізи та самокритики. Ми боїмося, що така коштовна аналіза може нас привести до усвідомлення, що багато речей, в які ми віримо, це тільки слова, символи різної дефініції. А що суть, яку ці слова пробують представити і яку ми хочемо збагнути, лишається далі нерозв'язаною. Проте, коли заглибимось у таку перевірку, тоді повільно переконуємось, що суть ця існує незалежно від нас і від наших символів-слів, і від нашого розуміння, і що суть ця якось включена в наше буття-єство. Для одних ця незбагнена суть — це віра в Бога, для інших це неіснування Бога, але це також залежне від сугестивної дефініції слова "Бог".

Аналіза така нелегка і залежна від нашого технічного і інтелектуального стану. Психолог Ц. Г. Юнг, єдиний ще живий член славної трійки — Фройд, Адлер і Юнг, говорить так: "З дитячою наївністю людина припускає, що вона знає всі свої спроможності і себе саму. Однак фактично вона є цілий час фатально обмежена слабкістю і кволістю своєї свідомості, і рівночасно страхом і побоюванням своєї несвідомості — підсвідомості. Тому людина не спроможна відрізнити те, до чого вона дійшла і зрозуміла своїм розумом, від того, що самовільно прибуло до неї з іншого джерела... Все на неї накидується і наштовхується, різні речі її діються і тільки величезним зусиллям людині вдається "здобути і вдержати релятивну свободу". ("Атлантік", січень 1963, ст. 66). Якщо людина чесно і щиро пробує пізнати цю незбагнену суть, людина ця виконує своє призначення. Чи маємо пра-

во прозивати таких людей такими чи іншими назвами і епітетами? Чи ми з цілковитою підставою можемо кричати, що вони хочуть "прищепити молоді негативне ставлення до високого, духовного, ідейного?" Чи молодь не має змоги і здібности сама про це здецидувати і вирішити, що для неї "високе, духовне і ідейне"? Чи, може, ми, прикриваючись "добродійством", хочемо молодь змусити, щоб вона так само думала, як і ми? Невже життя не постійна школа, не процес вибору між "добрим" і "злим", ускладнений фактом, що і "добре" і "зле" точно ще не окреслені.

Про поняття "зла" і "добра" психолог Юнг пише так: "В практиці це означає, що зло і добро не є довше самоявні. Ми мусимо зрозуміти, що вони являють собою тільки думку. Тому що людський розсудок не є непомильний, нам невільно вірити, що завжди ми можемо судити і цінити речі правильно. Ми дуже легко стаємо жертвами неправильного розумування. З етичного наставлення це означає, що наші моральні вартості не є непомильні."

На мою думку, фраза "церковна ідеологія" також надзвичайно шаблонова і не має конкретного значення. Уживати такої фрази без специфічних вияснень — це значить писати без відповідальности. А вже цілком неетично і несовісно уживати таку фразу як центральну частину в далекоюсяжнім висновку, як це зроблено в такому уривку: "Ці факти свідчать про те, що не тільки марксизм-ленінізм може нівечити творчість письменників, а й церковна ідеологія" ("МУ", 99, ст. 15). На мою думку, це ставлення знаку рівняння між марксизмом-ленінізмом, точно окресленою політично-економічною ідеологією, і неокресленою, невиясненою фразою "церковна ідеологія", яка однак в уяві більшости читачів утотожнюється з традиційних причин зі словами "Бог", "віра", "релігійність". Така тактика викликає думку, що автор цього уривка прямо боїться сказати, проти чого він, власне, бореться. Автор заявляє, що його твердження базоване на фактах. На яких фактах? Чи цього ж вистачає, що, на думку автора, два письменники знівечили свої твори релігійною тематикою? А може це вина самих письменників, якщо їхні твори такі погані? Чи всі погані і з малою мистецькою вартістю твори мають релігійну тематику, а всі добрі твори без релігійної тематики? Чи авторові, до речі, письменникові, не відомі "Кво Вадіс" Генріха Сенкевича, твір, за який він одержав нагороду Нобля, "Мойсей" Івана Франка, твори Томаса Манна, "Байка" ("Фейбл") Віліяма Фолкнера і сотні інших творів світової слави? А, може, автор не проти Бога, не проти автентичних релігійних почувань, не проти віри, а тільки проти "церковної ідеології"? Тоді варто було б конкретніше сказати, що таке "церковна ідеологія"?

Не логічно провадити полеміку з людьми, які удаються до точно неозначених тверджень. Однак "церковну ідеологію" почали деякі дискутанти ("МУ" ч. 100, ст. 15-17 і 23) не тільки завзято боронити, але й дозволили собі багато також несправедливих, на мою думку, промахів. А може ні, може це не промахи, може це чудова нагода "пекти

свою печеню". Чомусь у наших церковних провідників витворилось мильне поняття, що наука пробує довести неіснування Бога і що більшість науковців — це "матеріалісти". Чи це, може, залишки з часів перебування під впливами різних політичних диктатур, де однопартійна програма змусувала науковців не раз висловлювати думки, "корисні державі", включно з "науковими доказами", що "Бог — це капіталістична видумка". Тому вони й тепер пробують завзято удоглядити і самі себе переконаати, що всі правдиві науковці віруючі, а тільки несерйозні, неповажні науковці — це "матеріалісти". Для нашої молоді, вихованої чи вже народженої в західних державах, зокрема в Північній Америці, така полеміка і напади на "матеріалістів" не тільки незрозумілі, але й видаються також примітивними. І замість захопити таку молодь до шукання і стремління до "високого, духовного, ідейного", ми прискіпуємо серед нашої молоді процес духовної і ідейної старости та інтелектуальної тупости і застою, а кращих, здібніших і більш агресивних — відштовхуємо від наших середовищ. Тоді облудно, нічого, що часом робимо це несвідомо, питаємо, "де наша молодь?" і дивуємось, що вона тратить почуття духовної і фізичної з нами приналежності. Ця стаття не призначена для обговорення ролі священників у вихованні сучасної нашої молоді, хоч це дуже пекуча справа. Завдання їхнє, безперечно, надзвичайно складне в умовах нашого часу, часу шаленого наукового, технічного, суспільно-політичного прогресу. Тут хочу навести уривок з редакційної статті "Листів до Приятелів", книжка 9-10, 1962, ст. 1-2, який заслуговує на те, щоб серйозно над ним подумати:

"Можемо уявити собі священника, який точно, як урядовець приходив до церкви, відправляв приписану службу Божу з акуратністю і рутинною бухгалтером. Він пильний, він зразковий. Він ревно і навіть щиро проповідує, але його проповіді, хоч і починаються великими справами, Богом і страстями Христа, мимоволі вливаються в проблему апарату, і кінчаються закличками до обильніших колект в ім'я тих великих справ. У нього, в парохії, найкращий зовнішній порядок. В неділі, часто і в будні, він допильновує мітинги різних братств і сестрицтв. Під його рукою будівельний фонд зростає... Але все ж хто він? Духовник чи апаратчик?"

А інший приклад, конкретний. Ким були Шевченко, Франко? Чи їм не належить титул духовних батьків народу, справжніх духовників?"

І знову часто бувало так, що апаратчики, тримаючи в своїх руках засоби влади, мали за собою "ферисеїв і книжників", які обороняли ту владу, і при їх допомозі опановували вулицю, яка залежно від мінливого настрою або підмови могла кричати то "осанна", то "розпни".

"Отже, не соціальна позиція, не приналежність до якоїсь установи, церковної, наукової, мистецької чи іншої, але духовна функція в суспільстві визначає, чи дана особа апаратчик чи духовник."

Віра і наука це поняття і реальності — правди, які себе не заперечують і не виключають. Вони є

зв'язками, якими людство виконує своє призначення пізнавати світ і життя. І наука і віра мають інші завдання і сфери впливу, однак кінцеве призначення їх єднає. Неможливо в рамках цієї статті зупинитись детально над такими важливими справами, хочу тільки подати кілька фактів і кілька думок з надією, що ці справи точніше і детальніше розглянуть інші дискусанти в наступних числах "Молодої України".

Віра для первісної людини була в формі міту. Тему міту і відношення міту до науки вдало і досити об'єктивно розглянено в статті Остапа Тарнавського "Мандрівка Міту" ("Листи до Приятелів", кн. 11-12, 1962), з якої я дозволю собі навести такі уривки:

"У первісних людей знання дуже обмежене, вони не розуміють явищ природи, для них всесвіт — це божеський район. Божеський всесвіт — це продукт богобоязливого "святого" суспільства. Тож і в цьому первісному суспільстві мітологія божеська. В первісному суспільстві боги безпосередньо керують людською думкою і людськими вчинками..."

Міт зв'язує людину з первісним життям на землі, нав'язує до давньої неспрослідженої традиції, шукає поєднання людини з божеською силою, що являється початком життя. Міт висловлює реальне відношення людської свідомості до Бога. Мітичне шукання людини за зв'язком із Богом — це не лише шукання людини за виясненням первопочатків всього життя, але теж туга людини за вічністю...

З усім життєвим досвідом, що його має людський рід, людина все стоїть незмінною перед великим невідомим всесвіту і всього існування. Від стародавніх часів наука намагається допомогти людині пізнати життя, вияснити його тасмниці, відсунути у людини мітичне уявлення про світ, що його зродили людський страх і людська уява. При всіх великих досягненнях науки, основні питання людського буття не вияснені. Змінюються культури, змінюється людський досвід, але все залишається міт, який іде в парі з людиною в її мандрівці віками, змінний у формах, але незмінний у суті, що визначає світогляд людини. Георге гозорив, що кожний час має свого Бога і свого пророка.

Сьогочасна наука не стає до відкритої боротьби із мітом, вона радше шукає вияснень, ніж вияснює; допомагає людині створити повніше уявлення про життя — доповняє людську уяву у творенні того світу, в якому людина може жити. Наука знає сьгодні, що всепізнання не можливе, що воно означало б небуття, і тому вона лише виносить на ширші горизонти людську думку і доповняє людське уявлення про кращий і достойніший світ, як вислід нового світогляду і нового міту..."

Міт — віра в сучасній цивілізації в рамках теології, яка пробує науковими термінами дати вияснення різним релігіям, в тому й християнській. Сучасні науковці і теологи осягнули на загал замирення середньовічної ворожнечі між наукою і теологією. Це замирення можна окреслити такими короткими і надзвичайно, а навіть небезпечно, спрощеними принципами: Наука займається емпі-

ричною правдою, теологія зацікавлена в символічній правді. Наука досліджує об'єктивний світ, віра — інтимний світ. Наука говорить про продуктивні — корисні мотиви, теологія про остаточні мотиви. Наука є приготовчим, вступним заінтересованням, теологія — максимальним, кінцевим.

Замирення між наукою і теологією не було легке, зокрема для теології, яка, як уже сказано, спочатку нашої цивілізації мала домінуюче місце. Багато речей тоді були неясні та незбагнені, а віра міг вияснювала усе дуже зрозуміло, спрощено, спеціально для здебільшого неграмотних, розумово-лінійних, емоційно-вразливих мас. Тому від моменту, коли поступово почали збільшуватися людське знання і розвиток людського інтелекту, теологія була фактично в дефензиві. Хоча багато релігійних провідників зрозуміли, що розвиткові науки протидіяти не треба, концентруючи свої зусилля в ділянках людського існування і стремління, які безконфліктно належать до теології, проте деякі церковні кола тих часів силоміць, а часом і надумуючи свою силу і вплив, протиставились природній і натуральній життєвій еволюції. Еволюція ця для теології означала змушене включення в рамки теології безсумнізних результатів у різних ділянках науки.

В XVI-ому столітті, в наслідок розвитку астрономії Коперніка, а пізніше Галілея, християнська теологія була змушена залишити свою доктрину, що Земля є центром всесвіту. В XIX-ому столітті методи історичної критики і зродження природничих наук не тільки уневажили прийняте тоді поняття біблійної абсолютної непомильності, але також спричинили радикальну перевірку і переформування багатьох традиційних християнських доктрин. Річ зрозуміла, що це відбулось не без завзятих опорів. Однак нове знання було прийняте і включене в теологію передовими того часу мислителями християнських релігій. Наприкінці XIX-ого століття перестали висміювати і проклинати Дарвіна, а потім з неохотою погодились, що людина може залишитись християнином і одночасно мати думку, що людина походить з довгої лінії тваринних предків. Серйознішою проблемою стали досліди Фройда в ділянці людської психології. Дарвін і його учні працювали виключно над фізичним зовнішнім світом і об'єктивними фактами. Фройд почав заглиблюватись у людські суб'єктивні почування і переживання і відкрив цілий ряд вияснень, які уможливили вперше логічно зрозуміти до цього часу містерійні суб'єктивні почування. Великою перешкодою в праці Фройда була інстинктивна людська нехоть і страх через самоаналізу відкрити і пізнати себе самого. Проте, в XX-ому столітті психологія стала головним засобом розуміння людини. Самозрозуміло, людське розуміння Бога і відношення людини до Бога цілком залежні від збільшення усвідомлення і розуміння, ким власне людина є і як вона функціонує як психічна одиниця-цілість. Християнські віровчення ще не цілком погодились з науковими фактами психології, а це не зовсім добре, бо кожний день може принести нові відкриття, які можуть порушити і ушкодити релігійні традиційні доктри-

ни серйозніше і ґрунтовніше, ніж відкриття Коперніка, Дарвіна чи Фройда.

Щоб не було непорозуміння, хоча читачам це вже повинно бути ясним з вищепрочитаного, я не думаю, що явище таке — це компромітація або поразка віри в Бога, а навпаки, думаю, що це натуральна зміна сфери впливів і панування так і віри, як і науки. Це тільки один, з багатьох минулих і необмежено майбутніх, крок уперед в розумінні життя, а тим самим і Бога. В наслідок просторових летів і нових фізично-хімічних відкриттів, як також і в наслідок відкриття речей, які перебувають під нашим носом уже довгий час, але досі через брак знання, допоміжних інструментів і техніки ми їх недобачали, ми можемо кожного дня стати свідками приголомшливих подій в розумінні життя і Бога. До другої категорії таких відкриттів можна зарахувати те, що науковці знайшли в метеорах, які злетіли на землю вже давніше, залишки колись живих організмів, живих навіть у нашому суб'єктивному розумінні життя (науковий тижневик "Природа" ("Nature") з 24 березня 1962 року). Це серйозний доказ, що форми органічного життя існують поза Землю. На підставі цього відкриття науковці зробили теоретичні висновки, що "земне" життя є старше від Землі і що воно походить з іншої частини нашої галактики або з інших галактик (стор. 1129). До цієї самої категорії можна зарахувати досліди науковців як у США, так і в СССР в напрямі можливого існування "шостого" органу чуття (тижневик "Електроніка" ("Electronics") з 29 березня 1963 року, ст. 14-15). Є поважні дані, що людська мозкова система діє в формі надзвичайно складного радієвого приймача. Як відомо, радіоприймач приймає радієві сигнали вузької і точно означеної межі коливань. Наприклад, хатній радіоприймач, збудований приймати "домашні" радієві програми, може прийняти хвилі від 550,000 до 1,600,000 коливань на секунду. Авіаційний радар в літаку створює і приймає, скажімо, хвилі від 9770,000,000 до 9800,000,000 коливань на секунду. Фізично неможливо збудувати такий чутливий радіоприймач, який прийняв би радієві хвилі від найдовшої до, скажімо, 1000,000,000,000 коливань на секунду. Є вже чутки, що здобуто докази, що людська мозкова система приймає радієві сигнали різних коливань в надзвичайно скомплікованій комбінації. Дослідчу працю в цій ділянці тримається в надзвичайно суворій таємниці, бо цілком зрозуміло, що таке відкриття може мати домінуюче військово-стратегічне значення.

В світлі вищезгаданих речей, думаю, що потрібно нікого переконувати, що наша молодь повинна і мусить заглиблюватись в усі ділянки науки і віри-міту як християнської, так і інших, без найменшого обмежування в ім'я тих чи інших "ідей". Молодь не може дозволити собі на витрату часу і енергії, дискутуючи про неозначені "церковні ідеології" і "глиняні теорії". Ми не сміємо нашій молоді підступом чи залякуванням, зловживаючи релігійним почуттям емоційно-вразливої молоді людини, накидати наші суб'єктивні, часто застарілі і вузько-традиційні, засвоєні, але не зав-

сігди передумані, переконання. Обов'язок старших — об'єктивно ознайомлювати молодь з науковими і релігійними здобутками і традиційними переконаннями, а обов'язок молоді — ознайомитись із тими здобутками і по змозі зрозуміти життя і думки своїх батьків і предків. А відтак молода людина самостійно повинна почати довгу і тяжку подорож по таємницях і чудах всесвіту, життя і Бога. Подорож таку треба відбувати з толерантним наставленням, з пошаною до кожної людини, без огляду на її расову, національну, релігійну, су-

спільну і інтелектуальну приналежність, з пошаною до життя, з вільним бистрим розумом, з шляхетним бажанням і цікавістю — пізнати і відкрити життєві таємниці, а тоді об'єктивно, без егоїстичних почувань і власно-шкурних користей передати ті здобутки нашим наступникам. Одночасно ми повинні затримати високий економічно-суспільний рівень життя, який сприяє загальному поступові, як і також затримати свободу слова і чину, обмежену тільки принципами демократичного суспільного співжиття, принципами етики і правди.

Сергій ГОЛУБЕНКО

ГЕРЦЕН, ШЕВЧЕНКО І МАРКО ВОВЧОК

З нагоди 150-ліття з дня смерті Ол. Герцена

(Закінчення з попереднього числа)

Поруч з кипучою публіцистичною діяльністю в усі ці роки Герцен ні на хвилину не припиняв своєї літературної творчості. Він починає в 1861 році великий роман "Минуле і думи", над яким працює до 1867 року. У процесі творчої праці ділився своїми думками з Марком Вовчком, читав їй уривки роману, радився з нею і високо цинив її завваги. У передмові до роману Герцен писав, що його творчість, крім небагатьох белетристичних, філософських та соціологічних творів, це оповідання про себе, "це не стільки нотатки, як сповідь". У змалюванні дійсного життя Герцен досяг великої сили. Роман являє собою велику панораму життя, боротьби, шукань, піднесень і занепадів, перемог і невдач сучасного авторові покоління, що народилось перед повстанням декабристів і зійшло зі сцени після селянської реформи. Образи кріпацтва, царського деспотизму, викривлення почуттів і вдачі людини в умовах самодержавної в'язниці неперевершені на той час своєю глибиною. Герої виступають узагальнено, окремі епізоди та сцени переходять у суспільні характеристики побуту і урядового та громадського життя. З однаковою силою зображує Герцен полум'яну любов до декабристів та закріпачених селян і не менш полум'яну ненависть до царя Миколи та поміщиків-рабовласників. В зображенні подій та персонажів позначився вплив Вольтера, Гегеля, Сен-Сімона та Фур'є, яких наслідував автор як дороговкази до світлого майбутнього.

Високо цинив Герцена та його діяльність, спрямовану проти всіх злочинів царського режиму та проти ненависної кріпаччини, Тарас Шевченко, називаючи його святою людиною та закордонним апостолом волі. Твори Герцена Шевченко читав у Нижньому Новгороді. В своєму щоденнику 11 жовтня 1857 року Великий Кобзар описував, як малював образ Архангельського собору в тому місті і продовжував: "Попрацювавши, пішов я на обід до Н. К. Якобі (знайомий поета — С. Г.). Замість де-

серту, він почастивав мене брошурою Іскандера, друге видання в Лондоні "Хрещена власність". Сердешне, задушевне, людське слово! Хай осинить тебе світ істини і сила істинного Бога, апостоле наш, єдиний наш вигнанче!"

Коли Герцен ще плекав слабенську надію на милість царя та справедливе розв'язання селянського питання і з цього приводу оприлюднив свій відкритий лист до царя, Шевченко, що ніколи не вірив у царську ласку, до того кроку Герцена поставився стримано, а коли до нього дійшли чутки, що Костомаров, перебуваючи за кордоном, також виступив з далеко радикальнішим листом до царя, адресованим з Лондону, де перебував Герцен, Шевченко схвалив його дії, але одночасно й дуже радів, що Костомаров співпрацює з Герценом. 16 жовтня Великий Кобзар записав у своєму щоденнику: "Не маючи що робити, пішов я нині до Варцова (купець, музика й аматор мистецтва, знайомий Шевченка — С. Г.). Заговорили, розуміється, про Костомарова і він повідомив мене (після тих вісток, які дістав з Москви), що нібито в Москві між молоддю ходить лист Костомарова, адресований до царя, повний правди і взагалі ширший та розумніший від листа Герцена, адресованого також до царя. Лист Костомарова написаний ніби з Лондону. Коли це правда, то можна напевно сказати, що Микола Іванович належить до собору наших закордонних апостолів. Благослови його, Господи, на цьому новому полі!" Далі поет занотував, що дізнався від іншого знайомого, Петра Голіховського, що в Парижі заснувався журнал "Посередник", що ставить своїм завданням посередничати між лондонськими виданнями Іскандера та російським урядом і сповіщати про підлоту московської преси та загалом про урядові огиди. Вважаючи це прегарною річчю, Шевченко шкодував тільки, що видання це постало не в Брюсселі і не в Женеві, а в Парижі, де російські урядові впливи такі міцні.

3 листопада Шевченко пише в щоденнику, що у свого знайомого Гранда — "побачив я вперше "Полярну зорю" Іскандера за 1856 рік, другий том. Обгортка, тобто портрети перших наших апостолів-мучеників, мене так тяжко, сумно вразили, що я досі ще не можу відпочити від цього похмурого враження. Як би добре було, коли б вирізьбити медалью на спогад цієї обурливої події. З одного боку — портрети цих великомучеників з написом: "Перші російські благовісники свободи", а на другому боці медалі — портрет неудобозабуваемого Тормоза з написом: "Це перший російський коронований кат".

Великий Кобзар жваво цікавився всім, що було пов'язане з творчістю Герцена. 6 листопада він мав розмову з мадам Якобі та її сестрою і записав у щоденнику: "Я довідався від моїх співрозмовниць, що подія, яку так зворушливо передав Герцен у своїх споминах про Івашева, трапилась з подругою І. А. Анненкова, бувшою колись гувернанткою мадмуазель Поль. Вона ще й досі живе і бабусі обіцяли познайомити мене з цією достойною жінкою. Не знаю, чи скоро матиму щастя глянути на цю безприкладну, святу героїню."

10 грудня Шевченко записує в щоденнику, що Варенцов привіз для Якобі "портрет нашого відомого емігранта-апостола Іскандера; портрет мальований олівцем і мусить бути подібний, тому що неподібний до цього роду малюнків. Але хоч би він і не був подібний, я все таки зроблю з нього копію для себе, поважаючи ім'я цієї святої людини."

6 лютого 1858 року поет зазначає, що його "старий знайомий Шумахер недавно повернувся з-за кордону та привіз 4 числа "Колокола". Я перший раз побачив нині оцей часопис і боговийно поцілував його." Перебуваючи в Москві, Шевченко 15 березня писав: "Петро Михайлович, старший син мого великого друга (Щепкіна — С. Г.) подарував мені два примірники фотографічного портрета апостола Олександра Івановича Герцена."

Високо цінуючи Герцена, Шевченко хотів надіслати йому свої твори. Довідавшись, що його знайомий М. Макарів виїздить за кордон, поет просив його передати Герценові книгу "Кобзаря". В листі до Макарова Шевченко писав: "Надсилаю вам примірник "Кобзаря" на всякий випадок без напису. Передайте його О. І. (Герценові — С. Г.) з моїм благовійним поклоном." Поетове прохання було виконане. Книгу доручили Герценові і він зберіг її у своїй бібліотеці разом із вкладеним у неї листом Шевченковим до Макарова.

З Марком Вовчком Герцен уперше зустрівся в 1859 році в Лондоні, куди тоді приїхала письменниця. Він уже знав її "Народні оповідання" з гострим протикріпацьким спрямованням і щиро зацікавився з нею. Вона говорила про можливість видрукування в його друкарні української визвольної проклямації та поширення тієї проклямації на Україні. Коли Марко Вовчок виїхала з Лондону, її контакт з Герценом не перервався.

Листування між Герценом і Марком Вовчком було дуже жваве. Він високо цінив талант письменниці, ділився з нею своїми творчими задумками,

радився в різних питаннях з літератури. Марко Вовчок часами відповідала поспішно, не подаючи своєї адреси, що при її частих переїздах з місця на місце утруднювало зв'язок з нею, яким так дорожив Герцен. Це сердило його. Він настирливо просив подавати місце її побуту. Ці прохання письменниці врешті взяла до відома і задовольнилася, так що в листі від 7 липня 1859 року (дати всіх листів Герцена подані за новим стилем) з Лондону він писав: "Нарешті то від вас лист із зазначенням місця. А то я вже починав сердитись на вас — поперше, за те, що ви немов Мацціні — ніколи вас не знайдеш — то в Палермо, то в Берні, то в Мадриді; подруге, як же ви мені ні слова, ні рядка про мою статтю — писану тільки щоб розпалити вам фіміям почеси. Зате надсилаю її ще раз. Ваш червоний "туз" (більш ніж король і атут) — така чарівна розкіш, що я заочно поцілував вашу руку. А чи читали ви Тургеневське "Перше кохання". На мою думку, це багато краще, ніж "Напередодні". Читати я вам буду багато — але віч-на-віч. Я дуже рідко маю бажання комусь читати — те, що вам прочитаю. До 10 серпня, мабуть, ми тут. На острові Уайт або поблизу я буду неодмінно до приїзду Тати (Наталка — старша донька Герцена — С. Г.). Прощайте. Напишіть, будь ласка, чи здержали листа. Огарьов кланяється й обидва тиснемо руку."

Про своє бажання зідбути творчу зустріч з Марком Вовчком пише Герцен і в своєму листі до неї 27 липня 1859 року з Регент Парку, Англія: "Я раз писав до вас у Швальбах, Маріє Олександрівно, і потім чекав, що ви в перших серпнях як сніг на голову. Анненков пише, що його як вир забирає російська машина і пливе до Англії. Тургенев обертає і повільно виступив з Констанції. На острові Уайт буде, як я вам писав, натовп росіян — я буду поблизу. Я дуже хочу вам прочитати тих декілька розділів (які мені коштували кількох років і якими я був до нинішнього літа незадоволений) та тільки мені б це хотілось або в кімнаті у вас читати віч-на-віч, або в полі. Я ходив би на березі морському, тільки це смішно, — але неодмінно віч-на-віч, так я не буду за звичаєм грати дурника, можу бути сумний, якщо буду сумний — і ви не будете забавляться. Я чекаю вашого щирого суду, чесного — ви — як жінка — повинні сказати, якщо щось вас вражає. Я вірю в ваше серце. А для мене ці розділи не жарт. Крім Огарьових і С. я нікому (підкреслення Герцена — С. Г.) не читав усього. Чи бачили ви Тату? Я нею дуже, дуже задоволений... Наші "колокольні" справи йдуть блискуче. Про це при побаченні. Дайте вашу руку."

Як бачимо, Герцен хотів прочитати письменниці ті місця зі свого твору, яких нікому, за винятком найближчих друзів, не читав. У наступному листі 13 серпня з Лондону він писав: "Останнім часом так багато народу було в нас — і все змінюються обличчя, наче на перегляді, йдуть, йдуть вірно, вигукують: "здоров'я бажаємо", і знов йдуть — так що я втомився: на мене теж іноді находить нудьга — я знаю, що вона мені не до лиця — а тут... свердлить з того часу, поки знов починаю шуму-

вати... До 23-го я перебуватиму тут, потім до моря. Кажуть, що з Баумемонту на Уайт два кроки (морські). Я буду до вас їздити. Ви очарували Тургенєва."

Не раз запрошував Марка Вовчка приїхати на острів Уайт і сам Тургенєв. За дорученням Герцена він писав їй: "Що ж ми будемо робити без вас на Уайті?", писав, що пішле їй "соборний і остаточний лист" за підписом його, Герцена й Анненкова, вказував, що Герцен "запрошуватиме і Вас, а я в дужках відзначу, що в мене є вільна кімната, за яку я теж плачу й яка мені не потрібна" і детально описував, як потрапити на острів Уайт. 24 серпня з Фулгаму Герцен писав до Марка Вовчка: "Огарьов повідомив мене у Вехтнорі, що будете в понеділок і надіслав мені доброго милого листа вашого. Я відразу подався до Лондону — і чекаю на вас другий день. Де ж ви? Здорові ви? Коли будете, напишіть рядків два. Чи одержали ви листа Огарьова? Щиро, глибоко співчуваючий вам і поважуючий вас Олександр Герцен." На листа письменниці він 7 вересня відповідав з Фулгаму: "Дякую вам за ваші рядки, — дякую за відвідування і ще (навіть?) за намір. Хотів би я надіслати вам англійських книг якщо ви не приїдете. Якщо ви знайомі з книготорговцем Классе-ним, я можу надіслати через нього. Для цього треба знати, коли ви їдете. Вчора я на спробу надіслав "Колокол" просто на ваше ім'я. Чи читали в "Антиней" уривки з нотаток І. І. Пушкіна. Що за велетні були ці люди 14 грудня і що за талановиті постаті. Можна думати, що це писав юнак, а він згадує в 1858 — про те, що було між 1812-24. Який скарб схороняється ще під ключем, захищеним від поліції. Я говорив з Девілем після вашого від'їзду, він каже, що вся ваша хвороба — чисто нервова і тому більш непокійна, ніж небезпечна. Дуже будемо ми раді — якщо ви ще приїдете і це щиро та дружньо." Однак Марко Вовчок поїхала до Дрездену і на острів Уайт не прибула. Про це писав їй Герцен 27 вересня з Лондону: "Отже ви не приїдете. Я трохи сумнівався й раніше. Тепер я в Лондоні, приїхав учора ввечері — і одразу надсилаю вам листа з Росії. Треба шукати помешкання, вчителів та інше. Ви пишете, що розпитували про мене і все знаєте про наше життя. Вам Тургенєв і Анненков могли сказати, що й я не відстав у цьому — хоч знати, де ви, було трудніше. Місяць тому я одержав з тутешньої пошти величезний пакунок. За російською звичкою я великі пакунки розкриваю з сердешним биттям — все здається до III відділу кличуть. Пошта повертає мені листа до місис Маркович, що їздив по різних "poste restantes". Прощайте, Огарьов вам кланяється. Одна пані переклала англійською мовою вашого Червоного Короля".

Проте й пізніше Герцен не втрачав надії на приїзд Марка Вовчка. В листі до неї 1 жовтня з Брюсселю він писав: "Ми зупинились, як бачите, в Hotel Belle Vue. Напишіть, коли виїдете або просто приїздить. Я, можливо, поїду в середу ввечері. Тепер, Маріє Олександрівно, дозвольте щиро подякувати вам за вчорашню методу, за те, що ви зраділи нами — ви багато знаєте мене а live

ouvert, але не знаєте а coeur ouvert. Я так глибоко вдячний і так довго пам'ятаю добро, не тому, що мало його спробував, а тому, між іншим, що життя з іноземцями й особливо з англійцями так надзвичайно підносить усяке почуття людської приязні та симпатії — холодно туманним тлом своїм, відштовхуючих, нелюдських. Шкода, що ви їдете, я багато ще показав би вам з рукописів — але залишимо до наступного року... Потисніть руку вашому чоловікові. Йому я вельми зобов'язаний за заввагу про народню мову. В дорозі — слухаю юрбу на ярмарку з Брюсселі."

Вже з Англії, з Фулгаму, пише Герцен 5 листопада листа до Марка Вовчка, що перебувала в Дрездені: "Я ніяк не думав, Маріє Олександрівно, що ви так довго замешкаєте в Дрездені, мені здавалось, що ви скоро будете на Русі. Там цікавіше, Ростовцевські комісії, особливо з господарчого відділу, йде багато. Якщо ви побачите Кошелева, то попросіть, щоб він нам надсилав засідання (в нас є 50). Отже ви познайомилися з Тетяною Петрівною (Пассек — кузинка Герцена — С. Г.). Вона ще до мене пише: "Милий Сашко", як у 1824 році і згадує в своєму листі про давно-давно минулих людей і події. З її листа я бачу, що вона жива. Вона належить до того загартованого і твердого покоління, яке змінили миколаївські юродиві, від народження перелякані, нервові диваки — через те вона й залишилась не старою в 53 роки. Якщо ви ще не читали книги Єлагіна "Іскандер-Герцен", надрукованої в Берліні — це поема, ми з Огарьовим вечір цілий качалися зо сміху... В наступному "Колоколі" буде третя стаття про російських німців — потім ще дві, я їх рекомендую вам. Що за них мене обірвуть усі від Бабста до Станкевича, не кажучи про недругів, — така видно вже безталанна доля. Я б вам охоче надсилав "Колокол" — та чи добре на ваше ім'я? Сьогодні надсилаю два примірники на ім'я Марії Каспарівни — один для вас, один для Тетяни Петрівни. Тисну кашу руку. А ти, Богдане, що, пам'ятаєш лютого москаля, який усе говорив не ремствуй, не плач? Поклонися ж від нього твоєму татові." 28 листопада Герцен писав: "Надсилаю вам — ви думаєте "Колокол" — ні — одна річ не приповідка, надсилаю вам Ольгу (друга донька Герцена — С. Г.) з візитою і з цим листом. Що ви робите, Маріє Олександрівно, — яка вперта мовчанка. Я серйозно рекомендую вам мадам Мейренберг і, користуючись цим вірним випадком, тисну вам руку. Огарьов кланяється. Бувайте здорові."

У роковини грудневого повстання 26 (14) грудня Герцен писав до Марка Вовчка з Фулгаму: "Здорові були, Маріє Олександрівно, — збираюсь вас поздоровити з новим десятиліттям, — та ще в який день — 14 грудня! Від тринадцятого року життя — я світив цей день — нашого морального Різдва. 35 рік наступає від того часу!.. Захоплений календарями, я замість листа починаю археологічну статтю, її можна написати числами, складами. — Це нещастя старих людей, — а з майбутнього року я за всіма правилами вступаю в їх почесне, беззубе, сиве середовище. Чи регулярно ви одержуєте "Колокол"? Я надсилав удень виходу — до

того скажіть цілком одверто — про дві останні статті про німців, я їм надаю двояку вартість. — На цьому слові з'явився ваш лист — за який дякую. Я в перекладі Біблії ні безпосередньо, ні посередньо участі не беру, це справа Тробізон "біблійного товариства", одного доброго, бідного літератора, якого я їм рекомендував. У всякому разі, я вважаю цю працю — цілковито некорисною. Ну що нам тепер — за плач з Йовом і за пророкування — здорову справу треба для народу... У нас тепер попередю нова боротьба з дворянством — я їм послужив першим блином до нового Року. Отже, милости просимо, чекаємо вас у Лондон."

17 січня наступного 1860 року Герцен пише з Фулгаму: "Дійсно, ви мене, Маріє Олександрівно, зовсім з пантелику збили пароплавом, усе ж ви приїдете — й я цьому дуже радий. Приїздіть разом з Тетяною Петрівною (Пассек — С. Г.) на острів Уайт. Я звичайно й сам мрію кудись від'їхати з Лондону... тобто хотілося б перебраться до Швейцарії, та навряд чи це можливо, але тільки в місті та ще на літо не залишусь. Все ревматизми й головний біль. Передайте Тетяні Петрівні листа, скоро надішлю їй через вас книги, вона нарікає, що я мало пишу, — відзвичаївся — цілковито відзвичаївся писати листи." Однак до Марка Вовчка Герцен не відзвичаївся писати листи, бо вже через 9 днів, 26 січня, він пише їй нового листа: "Як прикро і смішно було нам, Маріє Олександрівно, пізнати нашу помилку. Ви нам надіслали різні "яликові" овочі — а ми дякували Тетяні Петрівні і тому ви вибачте нам і дайте вашу руку, щоб подякувати тепер. Тихо, жакливо тихо посуваються справи на Русі, слаба рука Олександра Миколасвича (Олександра II — С. Г.) тремтить. У Ростовцевській комісії — єдина надія визволення. Проти неї інтригують і роблять всілякі паскудства — Самарін (він товстіше мене років п'ять) до того гарячував — що *au beau jour* впав розбитий паралічем. Тепер він одужав трохи і знову з'явився на своїй посаді. Молодець! У лютому — так у лютому милости просимо, але на весні тут краще, лютий поганий місяць — навпаки, березень і квітень — краще іноді від травня і червня. В мене є проти вас злий задум — я хочу вас змусити — вечір або два — слухати уривки з "Минуле і думи" — з тих частин, які будуть надруковані, коли мене запакують як пакунок на той світ (чому ніколи не асекурують покійників — ось був би найвірніший засіб дізнатись, чи є той світ і чи є там поштовий уряд?). Уривків цих, крім Огарьових, нікому не читав (за винятком двох, трьох розділів) і я хотів би **цілковито щирого** (підкреслення Герцена — С. Г.) відгуку — і відгуку нечоловічого. Я вважав за обов'язок попередити вас, що вас чекає надмірне хвилювання води на Ляманші, мряки в Лондоні — темряви в полудень і дощ о 24 годині — це така пастка. Беріть виміри! До речі, я з Огарьовим винайшов, що так як у Гоголя божевільний пише: "День без дати", так в англійському підсонні, цілковито божевільному, є "години без дня". Від того й темно."

Одержавши 23 лютого листа від Марка Вовчка з повідомленням про її хворобу, Герцен того са-

мого дня вислав письменниці відповідь: "Листа вашого сьогодні одержав. Так це ви хворіли у вашому Гайдельберзі, а ми здорові в нашій трущобі вогкості, мряки та імлі. Що це за сумне підсоння — воно веде до скупченого розлутування. Перечитав вашу "Лялечку" — чудова річ, ви її виправили — і крім двох, трьох дрібниць — та вдвічі українських (в оригіналі — малоросійських — С. Г.) слів — це був би діамант чистішої води. Я читав її вголос — і на всіх вона зробила те саме враження, як на мене. В польській "Ревії", що виходить у Парижі, — дві довгі (і дуже розумні) статті проти мене. Ну, нема чого робити — випробую старечі м'язи — і вдарю її. Коли ви будете! Ви напишіть днів за два. Статті про Павла я одержав."

З цього листування найкраще видно, як шанував Герцен українську письменницю, як часто писав до неї, коли інші нарікали, що не мають від нього листів. Він завжди шукав зустрічі з нею, ділився з нею своїми творчими думками, читав їй уривки зі своїх творів, високо цинив її завваги, цікавився її літературною працею, читав вголос у колі рідних і друзів її оповідання, спішив розповісти про враження, які вони справляли на нього та інших, ділився з нею всіма думками з поточного життя, дякував її чоловікові, Опанасові Марковичеві, за його зауваження відносно народньої мови, вітав і юного Богдана, сина Марка Вовчка, та називав його козаком.

Коли на Марка Вовчка почались злісні напади московських реакційних критиків, особливо Дружиніна, який у консервативному журналі "Бібліотека для читання" в 1859 році закидав письменниці, що вона в своїх творах згущує фарби, накопичує виняткові факти і "мерзотно-огидні епізоди", завдяки чому її оповідання не мають мистецької вартості, Герцен рішуче виступив в обороні Марка Вовчка і вмістив 15 травня 1860 року в 71 числі "Колокола" пристрасну статтю — "Бібліотека — дочка Сенковського", в якій заперечив і відкинув усі наклепницькі вихватки Дружиніна і ствердив: "Життя ваше, зажерте хижим поміщицтвом, не відгукнеться ні докором сумління, ні примиряючою сльозою... але цього не буде! І кращим доказом того, що не буде, є поява таких витончених у своїй сільській красі оповідань, як ті, що навели "Бібліотеку" на її потворну вихватку. Оповідання ці, що потрапили нам до рук, прикували нашу увагу ім'ям перекладача. Прочитавши, ми зрозуміли, чому найвеличніший сучасний російський мистець І. Тургенєв переклав їх. Тут усе чисте й здорове, невиснажена земля, непочате серце, тут віє полем після весняного дощу, **віє і прокляттям російського поля — панським будинком** (підкреслення Герцена — С. Г.)... Від того й сльози його (Марка Вовчка — С. Г.) не наповнюють душу самим безвихідним, пожираючим лихом, — а тремтять, як ранішня роса на зломаних і виснажених квітах; їх не воскресять вони, — але інших сповістять про лихо."

Влітку 1860 року Герцен переїхав до Парижу, де перед тим оселилась Марко Вовчок із сином і листування стало зайвим. У 1867 році письменниця

повернулася до Петербургу, але після того ще кілька разів була за кордоном, бачилася з Герценом, привозила йому всілякі матеріали. Вона була співробітницею "Колокола" і надсилала туди різні статті та кореспонденції з Росії.

В світлі цих усіх фактів та матеріалів виступає перед нами Герцен, як світла гуманна постать, як борець проти людської несправедливості, проти царського деспотизму та кріпацької неволі, як непохитний оборонець права всіх поневолених народів на вільний національний розвиток, на своє самовизначення та самостійне державне існування, не відмовляючи цього права й українському народові. Його статті в "Колоколі" з національного

питання мали велике поступове значення. За це Герцена так високо цинив Тарас Шевченко, а за ним і Марко Вовчок, що своєю працею допомогла йому вести роз'яснювальну акцію в Європі й підпільно в межах московської імперії для скорішого знесення ненависного кріпацтва й усамостійнення бездержавних народів, серед них і українського з-за грат московської в'язниці народів.

Помер Олександр Герцен 21 січня 1870 року в Парижі і похований на цвинтарі Пер Ляшез. Пізніше тіло його перевезли до Ніцци і поховали поруч з його дружиною. На могилі був поставлений бронзовий пам'ятник, що його виконав український різьбар П. Забіла.

Прот. М. ОВЧАРЕНКО

ЗАСОБИ ПІЗНАННЯ МАТЕРІАЛЬНОГО СВІТУ ТА НЕПЕВНІСТЬ НАШИХ ЗНАННІВ

(Закінчення з попереднього числа)

д) Недосконалість органів чуття

Наші органи чуття дають нам знання про світ. Інших засобів пізнання матеріального світу ми не маємо. (Вся наукова апаратура, як уже говорилося, лише підсилює наші природні органи чуття). Ми бачили, як надзвичайно багато суб'єктивного в наших знаннях світу. Можна майже безпомилково сказати, що зір утворює кольори, вухо — звуки, язик — смак, ніс — запахи. Одно слово, людина сама собі утворює світ і пізнає його.

Ми бачили, що наші органи чуття не завжди дають нам правдиве уявлення про те, що є навколо нас. А коли це так, то ми мусимо перевірити, чи не обманюють нас наші органи чуття і в інших випадках?) Але, щоб перевірити, чи правильно показують нам очі, вуха й т. д., у нас нема інших засобів, крім цих же органів чуття. А чи можуть очі самі себе перевірити? Очевидно, що ні. Тим то говорити про абсолютні знання світу, що оточує нас, ми не можемо, Наші знання лише відносні.

Ми маємо лише п'ять недосконалих органів чуття. Для правдивого ж пізнання світу їх не досить. Ми не маємо органу чуття для електрики, для магнетизму, для тяжіння тощо, які пізнаємо лише через "другі руки" — посередньо.

Багато дечого є в світі, чого ми зовсім не сприймаємо, бо не маємо для цього відповідних органів чуття. Учені прийшли до переконання, що об'єктивна реальність далеко багатша, ніж ті

бліді уявлення та мізерні формули, якими володіє наука.

Навіть самі матеріалісти пишуть: "Наші знання не можна оголошувати цілком, від початку до кінця, незаперечно вірним відбиттям дійсності" (В. М. Богуславський, "Знание и вера в Бога", Москва, 1955, стор. 53). "Скільки б ми не знали про світ, нам завжди ще залишається безкінечно багато пізнати". (Там же, стор. 52). "Нема ні однієї речі, про яку ми вже рішуче все взнали і про яку нам вже нічого більше вивчати" (Там же, стор. 50). "Природа безконечна і в ширину і в глибину" (Там же, стор. 50).

То чи буде науково обґрунтоване твердження матеріалістів про їх абсолютне знання, що в світі існує лише матерія і більше нічого, тобто, що об'єктивно реальність — це лише матеріял? Очевидно, що ні. Це твердження матеріалістів — лише їхня віра.

Чому ж наші органи чуття недосконалі та чому ми не маємо їх більше? На це питання можна б відповісти так. Коли б наші органи чуття були досконалі, то ми, наприклад, бачили б усі проміння, бачили б крізь каміння, дерево тощо. Усі речі в світі були б для нас прозорими. Коли б ми мали десятки органів чуття, та ще й досконалих, то таке побачили б, таке почули б і таке сприйняли б, що наш організм не витримав би, бо ніколи не відпочивав би: ми бачили б і вдень і вночі, і з закритими очима; ми чули б багато звуків: нові органи ще більш ускладнили б нам життя. І тому дуже мудро зроблено, що ми маємо лише п'ять недосконалих органів чуття, а їх досить для збереження й для відносного пізнання світу.

Треба мати на увазі, що наші органи чуття утворені з матерії, а тому можуть сприймати тільки матеріальне. Тим то звичайно неможливо бачити Бога, як цього не раз гордовито домага-

¹⁾ Матеріаліст Д. Данін в своїй книжці, "Неизбежность странного мира", Москва, 1961, стр. 247, пише: "Навіть великий - клясичний - досвід давно умудрив учених не довіряти безконтрольно грубим і ЧАСТО ОБМАНЛИВИМ (підкреслення наше. М. О.) свідощам нашого зору."

ються безбожники: мовляв, не побачу — не повірю. Матеріальними органами чуття не можна сприймати нематеріальне. Бога й взагалі нематеріальний духовний світ можна сприймати лише духовністю. "Бога ніхто ніколи не бачив" (Ів. 1:18). "Блаженні чистіі серцем, бо вони будуть бачити Бога" (Матв. 5:8). Це значить — чистотою серця, духовністю можна бачити (тобто сприймати) Бога.

2) РОЗУМ ЛЮДСЬКИЙ ОБМЕЖЕНИЙ

Усе, що ми сприймаємо нашими органами чуття, опрацьовується розумом. Розум людини — недосконалий і має свої межі. Він обмежений. Приклади:

а) Чи можемо ми назвати найбільше число? Ні, не можемо. Хоч би яке велике число ми назвали, усе ж до нього можна додавати безмежно. Так само немає й найменшого числа, бо воно дорівнюватиме дуже великому числу, поставленому в знаменнику, числівником якого буде одиниця. Отже, немає ні найбільшого, ні найменшого числа. Це факт, але зрозуміти це, уявити собі це ми не можемо, бо розум наш обмежений і недосконалий.

б) Що таке безконечність (не в розумінні кривого замкненого)? Не знаємо. А вона є. Вона існує в дійсності. Розум наш уявляє лише скінченні речі. Розум наш говорить, що з кінченного не можна утворити безконечне, бо хоч би скільки ми додавали до кінченного й хоч би яке велике воно було, воно все ж буде кінченим, бо до нього можна ще додавати. Це ж саме стосується й безконечно малого.

Таким шляхом ми не можемо прийти до безконечности.

А ось математична аналіза (вища математика) оперує з безконечно малими й безконечно великими величинами, з безконечністю, яких уявити собі не можемо. Так само й в геометрії ми зустрічаємося з безконечністю. Алеж висновки математики правильні, бо лише завдяки цим розрахункам ми можемо будувати величезні кораблі, літаки, різні грандіозні споруди тощо.

Безконечности наш розум неспроможний зрозуміти.

Математична теорія безконечностей говорить: коли писати числа від одиниці вгору до безконечности, то можна поставити знак рівняння й знак безконечности, цебто такий ряд чисел дорівнюється безконечности. Можна писати другий ряд чисел лише парних: 2, 4, 6, 8... і до безконечности. І це теж буде рівнятися безконечности. Але в другому випадкові лише половина чисел, що в першому. Або візьмемо лише сотні: 100, 200, 300... і до безконечности. Знову ж можемо поставити знак рівняння і знак безконечности. Сюди входить лише сота частина. Але і в першому, і в другому і в третьому випадкові ми маємо безконечність.

Ці приклади показують, що не можна до безконечности підходити із зрозумілими нам мірками, показують, що безконечність для нас абсолютно незрозуміла.

Академік І. Е. Тамм в статті "Три захоплюючих проблеми фізики," що вміщена в журналі "Техніка-молодежи" ч. 8, 1960, Москва ст. 9, пише, що "при вираховуванні значення таких фізичних величин, як енергія частинок, частота світлових хвиль, що ними випромінюється і т. д. в більшості випадків отримується безконечна величина, а це абсурд. Знайдено метод, що його називають "перенормировка", за допомогою якого з однієї безконечної величини відіймається друга безконечна величина, а різниця цих двох безконечностей виявляється кінчею й при тому точно рівною тому значенню, що отримуємо при дослідах".

Як це так? З безконечности відіймаємо безконечність і отримуємо кінчену величину. Виходить, що є різні безконечности. Виходить, що існує безконечна кількість безконечностей? Словом, заплутались. А цього й треба було чекати, бо не можна до незрозумілого безконечного підходити з мірками зрозумілого кінченного.

Сам академік Тамм бачить це, а тому там же пише, що метод "перенормировки" — це "необхідний, безперечно, штучний і незадовільний" метод

Алеж кінчену величину отримали? Отримали.

Чи не можна з цього зробити інший висновок. А саме: наша математика лише вступ до математики, це лише найелементарніші знання з математики. Мусить існувати якась математика незмірно вища нашої. А наша математика з її найскладнішими численнями в порівнянні до тієї математики — це немов би дії з цілими числами в межах десяти в порівнянні до найскладнішої математичної аналізи.

Наші знання матеріального світу ми висловлюємо мовою математичних формул.

Чи можна, користуючись лише діями з цілими числами в межах десяти, пояснити складні процеси, що відбуваються в матеріальних явищах? Безперечно, ні. Вони можуть дати лише деяке уявлення, але це уявлення буде надзвичайно далеке від правди. Подібно й сучасні математичні уявлення про світ, видимо, надзвичайно далекі ще від правдивого розуміння об'єктивної реальности, і тому не можна категорично заявляти, що існує лише матерія й більше нічого. Навпаки, ми можемо твердити, що об'єктивна реальність мусить бути незмірно багатшою, ніж матерія.

Християнство говорить, що об'єктивна реальність безконечно багата і що людина у вічності буде пізнавати її, і цей процес пізнання — безкінечний.

Щодо самої безконечности, то в теперішньому нашому стані ми її лише відчуваємо безсмертною душею, але не розуміємо.

І це так, бо безконечність — метафізичне²⁾ поняття. Французький учений Ш. Рішар у книзі: "Початок і кінець світу" пише: "Метафізичні поняття безконечности простору й вічності прий-

²⁾ Метафізика, метафізичний, — буквальный переклад "після фізики", — все надматеріальне, неприступне матеріальним органам чуття.

няті навіть в таких точних науках, як геометрія”.

Безконечність, вічність, надприродний світ, Бога пізнається не розумом, а вірою. Розум — лише помічник віри й то дуже обмежений помічник.

в) Так само перевищує наше розуміння й існування чотиримірного, п'ятимірного й більшемірнього світу. Ми знаємо тримірний світ (довжина, ширина й височина або глибина). Умовно беручи час, ми знаємо чотиримірний світ. Але п'ятимірний, шостимірний і т. д. світи для нашого розуму абсолютно незрозумілі. А наука доводить, що вони існують. Великий учений Освальд говорить, що світ — п'ятимірний, а вчений де-Сітер говорить, що світ — не менш, як семимірний. А деякі сучасні математики й фізики говорять, що світ навіть 30-тимірний. Це нам незрозуміло, але це так, бо математика оперує цими поняттями й має реальні висліди. (Рух електрона, напр., проходить в більше, як чотиримірному світі, що встановлено дослідями Гайзенберга, Бролія й Шредінгера.³⁾)

г) В математиці є дуже важлива величина — корінь квадратотий з мінус одиниця. Що це за величина? Розум говорить, що не може бути такої величини.⁴⁾ Але вона становить реальність. Це ясно видно з Максвеловських законів про електро-магнетні коливання світла, законів електромагнетної індукції; вона входить у рівняння квантової механіки та інш.

Дуже цікаво, що корінь квадратотий з мінус одиниця, помножений сам на себе, дає мінус одиниця, а це цілком реальна величина в нашому розумінні. Корінь квадратотий з мінус одиниця сам у собі заховує можливість стати реальністю в нашому розумінні. Що це значить? А це значить, що можливо існує якась інша алгебра, вища від нашої, де корінь квадратотий з мінус одиниця є реальність, а наша алгебра є лише окремий випадок цієї невідомої нам алгебри.

г) У школах вивчають і ми всюди користуємось геометрією Євкліда, що побудована на ряді певних аксіом (що їх довести неможливо). Але є інші геометрії (Лобачевського, Рімана, Гауса), що побудовані на інших аксіомах, — і вони також правильні. Для кулевої, циліндричної, еліптичної та інших поверхень мусять бути свої геометрії. А чи може бути декілька різних правд про це саме (вимір простору)? Безперечно, ні! Виходить, що ці геометрії це лише окремі випадки якоїсь вищої геометрії, якої ми не знаємо.

д) Фізичні явища ми іноді сприймаємо як хвилі, а іноді як частинки; один раз — як енергію, а другий раз — як матерію-масу. Видимо все це є сторонами тієї самої суті, і поняття про неї

³⁾ В советському журналі “Техника-Молодежи” ч. 7. за 1960 р. навіть є припущення, якого виду може бути п'ята координата (вимір): вона може бути коловою й періодичною. Тут важливий факт визнання існування багатомірного світу.

⁴⁾ Бо всяке число (чи із знаком плюс чи із знаком мінус), помножене само на себе, неодмінно дає лише знак плюс, і тому під коренем не може бути числа із знаком мінус.

набагато глибші, ніж наші звичайні поняття про енергію й матерію-масу.

Навіть матеріалісти пишуть: “Цілком можливо, що як різні частинки, так і відомі в теперішній час поля являють собою форми виявлення якоїсь єдиної форми матерії, що лежить в їх основі”... “По своїй природі мікрооб'єкти (електрон, нейтрон, гіперон й інш.) не є ні хвилями, ні частинками й не сумішшю тих і других, але являють собою дуже складні утворення, що діялєктично поєднують в собі протилежні якості. В нашій мові покищо нема відповідних понять для тотожного відзеркалення їхньої будови, і тому ми описуємо їх за допомогою звичних нам уявлень, які тут виявляються неточними. Як говорить Ф. Бекон, людський розум подібний до кривого дзеркала: він відбиває природу речей, приносячи до неї свою власну природу” (С. Т. Мелюхин, “Проблема кінечного й безкінечного”. Москва, 1958. Стор. 113, 117).

е) Коли існує якась вища алгебра, якої ніхто ще не знає, або вища геометрія, якої також ніхто не знає; коли фізичні явища являють собою лише сторони невідомої нам суті, то чи можна взагалі говорити, що наука щось точно довела? Коли людина, яка знає лише найпростіші елементи арифметики, буде говорити, що математика довела, що від меншого числа ні при яких умовах не можна відняти більшого, то це викличе тільки усмішку, бо людина, не знаючи математики (має тільки найпростіші поняття з арифметики), робить такий сміливий висновок (бо, прикладом, $3-5 = -2$). Чи не подібним буде, коли хтось стане говорити, що наука довела, що в світі є тільки матерія й що Вищого Духовного Світу не існує? Чи не можна й тут посміхнутися? Бо знання про матеріальний світ, які дає нам наука, є великі лише відносно (порівнюючи, скажімо, з тими знаннями, які були, прикладом, 500 років тому), а фактично наші знання в порівнянні з тим, чого ми не знаємо, менші від краплинки води в порівнянні до океану. Це говорять усі науковці. А тому твердження про неіснування Вищого Духовного Світу — ненаукове твердження.

е) Обмеженість нашого розуму виявляється ще в тому, що наш розум безсилий пояснити, чому причина неодмінно породжує наслідок. Це таємниця, що її не можна пояснити матеріалістично. Мусить існувати якась інше метафізичне пояснення.

ж) Учені XIX століття вважали, що кожне явище в природі можна розглядати з висоти людського розуму, який є поза цими явищами. А тепер учені говорять, що повністю явища в природі недоступні нашому дослідженню, бо наші п'ять органів чуття недосконалі, бо розум наш обмежений і бо людина, яка є частиною природи, не може відділитися від неї, а тому нема гарантії, що висновки нашого розуму правдиві.⁵⁾

⁵⁾ І сучасні матеріалісти говорять: “Складність і різноманітність світу НЕЗМІННО (підкр. М. О.) перевершує людську уяву й, очевидно, ЗАВЖДИ БУДЕ (підкр. М. О.) перевершувати її”. (С. Т. Ме-

з) У 1880 році вчений Дю-Буа Реймонд указав сім світових загадок, яких розум не може розгадати: що таке матерія й сила, початок руху, гармонія у всесвіті, походження життя, свідомість, розумне думання й походження мови людини, свобода волі. Тепер можна сказати навіть більше, — що все є загадка.

і) Розум людини робить всі наукові висновки, базуючись на фізичних, хемічних та інших законах природи, які нам відомі. Але існує у всесвіті багато невідомих нам законів. І матеріялісти це визнають. Про існування невідомих нам законів природи багато пише й С. Т. Мелюхин, з книги якого вже наводились цитати.

к) Сучасна наука говорить, що матерія, простір і час — ці основи основ матеріяльного світу, зовсім інші, як ми їх собі уявляємо. Ні наші органи чуття, ні розум неспроможні ні уявити, ні зрозуміти їх.

Ми розглянули декілька прикладів, і їх досить, щоб побачити обмеженість людського розуму.

3) ВИСНОВКИ

Таким чином, матеріяльний світ зовсім не такий, яким він нам здається, і об'єктивно правдиво ніхто не знає його. Наші знання — лише наближення, а не абсолютна правда.

Навіть в советському виданні ("Пути в незнане", Сборник. Москва, 1960, стор. 152) письменник Д. Данін пише: "Там, де нашої дилетантській (дилетант — поверховно знайомий з чимсь) захопленості все здається красивим, струнким, закінченим, там перед очима дослідувачів стоїть зовсім інша картина: одне ще зовсім не розв'язане, друге викликає сумніви, третє недостатньо обгрунтоване, четверте суперечить відомим фактам, п'яте роками не дається в руки."

Сучасна наука говорить, що матерія, простір і час тільки складові частини чогось цілого; що початок і кінець абсолютно незрозумілі, і ми вживаємо їх лише, як поняття відносні; що теперішнього часу взагалі нема, а минуле й майбутнє — поняття відносні: їх не може бути у вічності, — значить світ, що оточує нас, зовсім не такий, яким ми його сприймаємо нашими п'ятьма органами чуття і недосконалим розумом.

Чи знаємо ми хоч дещо?

Говорити, що ми абсолютно нічого не знаємо, буде невірно. Ми дещо знаємо, але наші знання дуже обмежені.

Можна навести такий приклад.

Ми живемо в тримірному світі. Наука говорить, що світ більшемірний. Уявімо собі істоту, що живе в двомірному світі (знає лише лінію й площу). На площині можуть бути до безконечності різноманітні геометричні фігури. Двомірна істота вивчала б їх, встановлювала б певні закони, і їй здавалося б, що вона абсолютно правдиво розуміє світ. Так, вона в тій чи іншій мірі

розуміла б світ, але лише в межах двох вимірів. А от ми, що живемо в тримірному світі, знаємо, що: 1) світ набагато складніший, ніж його уявляла б двомірна істота й 2) *двомірний світ лише частина, і то дуже мала тримірного світу.*

Ми не знаємо, як утворюється чотиримірний і більшемірний світ, але з певністю можемо сказати, що він безконечно складніший, ніж тримірний світ і що *тримірний світ є лише частина багатомірного світу.*

Тримірний світ і *якісно* відрізняється від двомірного світу. Матерія може існувати лише в тримірному світі. У двомірному світі її не може бути, бо абсолютно неможливе матеріяльне тіло лише двох вимірів, тобто без всякої товщини. Відділя, й багатомірний світ мусить *якісно* відрізнятися від тримірного світу.

Двомірна фігура може бути перетворена в тримірну, коли будемо обертати її навколо тієї чи іншої її осі. То й тримірна матерія буде перетворюватися в щось інше в більшемірному світі (як буде перетворюватися — ми не знаємо).

Які можуть бути особливості ПРОСТОРОВОВОГО чотиримірного світу? Оскільки ми не спроможні уявити його, то й сказати, що там є особливого в порівнянні до тримірного світу, не можемо. Можна лише висловлювати догадки, основані на порівнянні відмін тримірного світу від двомірного. Дехто це й робить. Наскільки близькі чи далекі від правди їхні догадки — не знаємо, але з цікавості наведемо дещо.

Так, думають, що в чотиримірному світі можна вкладати в м'яч і виймати з нього речі, не порушуючи гуми; можна м'яч вивернути наввиріт, не порушуючи його цілості і не випускаючи з нього повітря. Можна розв'язувати вузли на мотузку, кінці якого зшиті. Можна одноразово бачити всі зернятка в мішку з зерном, і зокрема витягати яке завгодно з них, не торкаючись інших і т. п.

Хоч уява людська безсила намалювати світ чотирьох і більше вимірів, але вони все ж є. В наш час не лише математика, але й фізика й навіть теоретична техніка ставлять і розв'язують багато задач з точки погляду багатомірного світу, напр., "поведінка" атомів і молекул газу, а також елементарних частинок матерії; низка питань з теорії відносності; вивчення вузлів зв'язку в машинах тощо.

Таким чином матеріялізм з його тримірним світом залишився позаду сучасної науки.

З усього цього ми бачимо, що матеріяльний тримірний світ є лише частина більшемірного світу. Виходить, що існує не лише матерія, а ще щось, куди матерія входить, як частина. І твердження матеріялістів, що об'єктивна реальність є лише матерія, не має наукових основ, а навпаки, є всі підстави для визнання чогось надматеріяльного.

Треба тут зазначити, що християнська наука про перетворення людини (воскресіння з мертвих), вже не може розглядатися, як абсурд, а науково думаюча людина змушена визнати можливість цього.

Мелюхин: "Проблеми кінечного и безкінечного". Москва, 1958. Стор. 5).

Микола ВІРНИЙ

ЮВІЛЕЙ НТШ В СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ

(Репортаж)

"Наш патрон — пророк України — залишив нам у своєму заповіті дороговказ, що нам робити і як. І летіло його слово крилате у тодішній світ темряви і стукало до сердець українських патріотів. І стукало дванадцять літ від його смерті. Аж зродилась у них думка, що кайдани можна рвати не лише революційним мечем, але також, може, на дальшу мету, навіть успішніше, плакаючи свою культуру, розвиваючи науку і свою національну духовність", — так говорив професор Йосип Андрушків, відкриваючи ювілейне святкування Наукового Товариства імени Шевченка. Імпреза відбулася дев'ятого березня у Нью-Йорку, в Українському Інституті Америки. Наукове Товариство імени Шевченка відзначало своє дев'яностоліття.

1873-го року у Львові українські наукові і культурні діячі, наддніпрянці і галичани, заснували Товариство імени Шевченка. І протягом кількох генерацій до сьогодні, — як підкреслив Йосип Андрушків, — це товариство не сходило з дороги, що заповіджена великим Тарасом. Членами товариства були такі велетні духа, як Михайло Грушевський, митрополит Шептицький, Іван Франко і живий сьогодні — митрополит Йосип Сліпий.

Після цього в трьох залах Нью-Йоркського Українського Інституту Америки розпочали працю комісії Наукового Товариства імени Шевченка: фізико-математична, хемічна, біологічно-медична та комісії регіональних дослідів і публікацій.

Цікаві відомості подали в своїх доповідях науковці на засіданнях усіх комісій. Але треба бути фахівцем, щоб про них писати. Тому я занотував тільки реакцію присутніх фахівців на окремій доповіді. Чимала кількість питань і жваві дискусії науковців свідчили, що є таки про що говорити. Українці звітували перед своїми друзями. Говорили про свої досягнення.

Довше зупинився я в залі, де працювала комісія регіональних дослідів і публікацій. Про життя в містах і селах окремих областей України наші дослідники збирають матеріали — серед своїх земляків за кордоном та в бібліотеках країн Заходу. Видаватимуть книги з історії своїх місцевостей, або, як це названо на конференції, — "історії вужчої батьківщини — місця народження". Виступали представники комітетів із Самбірщини, Тернопільщини, Волині та інших областей. У їхні збірники увійдуть відомості з археології, історії, географії, економіки, етнографії, духової культури тощо. Будуть складені життєписи визначних громадян тієї місцевості і огляди релігійного та політичного життя. Регіональні комісії планують також видавати українською мовою, з поясненнями по-англійськи, книги з історії української еміграції в різних країнах.

Цього самого дня, по полудні, в Українському Інституті Америки впоряджено конференцію для громадянства. Відкрив її професор Роман Смаль-Стоцький, голова Наукового Товариства імени Шевченка.

"Наукове Товариство імени Шевченка, — сказав професор Смаль-Стоцький, — стоїть перед вами, як наша найстарша, самою нацією створена, Академія Наук, з дорібком поверх 1,200 томів, із них 700 томів наукових праць. Стоїть вона перед вами теж з культурно-політичними осягами. Воно ж, НТШ, було двигуном нашого пробудження, відродження, нашої визвольної боротьби і є ним по сьогоднішній день. Бо за тих 90 літ НТШ було носієм ідеології патрона нашого — Тараса Шевченка, та осередком культури його ідей, ідей волі і християнських цінностей".

Вітаючи присутніх, зокрема іноземних гостей, професор Смаль-Стоцький прочитав телеграму від президента Сполучених Штатів.

"Мої поздоровлення — з приводу дев'яностої річниці Наукового Товариства імени Шевченка і вашої посиленої програми для підтримки визначної науки. Серед ваших членів були декотрі великі імена в науковому пізнанні, що їм світ зобов'язаний необчислимим боргом. Коли ви входите в декаду, яка буде завершена вашою столітньою річницею, — ви маєте наші найкращі побажання і поздоровлення. Нехай продовжується ваше розширення обріїв людського пізнання в наступні роки. Джон Ф. Кеннеді".

Далі слово мав Володимир Дорошенко. Він говорив про "місце і значення Наукового Товариства імени Шевченка в історії української науки та в житті українського народу". Зокрема згадав про Острозьку Академію і Києво-Могилянську Академію, що була протягом двох століть світочем науки на сході Європи. В ній училися не тільки українці, а й поляки, росіяни, болгары та інші національності, були студентами навіть греки та араби. Згадав доповідач також про нищівні впливи політики царського уряду на розвиток української науки і української мови. Різні укази — як Валуєвський, Емський, забороняли писати і друкувати книги українською мовою. Українці мусіли писати свої твори російською мовою, але — таки про Україну. Заборонено товариства на батьківщині — українці відновлюють їх за кордоном.

1892-го року українське літературне Товариство імени Шевченка у Львові перетворилося в наукову установу. Австрійська влада, затвердивши статут, видавала субсидії для розвитку праці. Заснування Наукового Товариства у Львові, підкреслив Володимир Дорошенко, було подією великої ваги і всеукраїнського значення в культурному і політичному житті України. Бо після ліквідації царатом Київської Академії на цілому

просторі України не існувало установи, яка плекала б національну науку. Українознавча робота, проваджена російською мовою, йшла на рахунок російської науки. Україна була стерта російською наукою з лиця землі. Єдиним речником її в культурному світі стало Наукове Товариство імени Шевченка. Підсумовуючи, доповідач заявив: в історії модерної української науки НТШ стоїть на першому місці між Києво-Могилянською Академією і Українською Академією Наук; в розвитку нашої науки і в житті народу це товариство відіграло керівну роль; воно виводило українську науку на міжнародню арену; сприяло перетворенню української мови, що вважалася провінційальною говіркою, в інструмент освіти, культури і науки. Сьогодні наша мова здобулася на таку досконалість, що нікому вже не вдасться повернути її в колгоспно-провінційний додаток до офіційної мови комуністичної імперії — російської.

Черговий доповідач, керівник філологічної секції Наукового Товариства імени Шевченка, професор Василь Лев, висвітлив фази розвитку товариства. Періоди праці НТШ: перший — від 1873-го до 1892-го, до перейменування товариства з літературного на наукове. Другий період — від 1892-го до вибуху першої світової війни. Третій — від 1914-го року до 1939-го. Четвертий — від року окупації західної України комуністичними військами до вибуху війни між Німеччиною і Советським Союзом. Сюди входить і час німецької окупації. Зрештою — відновлення діяльності Наукового Товариства на еміграції, тридцятого березня 1947-го року в Німеччині, і діяльність його до сьогоднішнього дня.

Відділи товариства працюють у Європі, Сполучених Штатах, Канаді і Австралії. За кордоном утворено Інститут національних дослідів, Інститут української енциклопедії, під керівництвом професора Кубійовича, і Військово-історичний інститут. Професор Василь Лев у своїй доповіді згадав про час від двадцять шостого по тридцять перший роки, коли польська влада не дозволяла широко розгортати працю. Тоді голова товариства, професор Студинський, налагодив тісний зв'язок товариства з Академією Наук у Києві. Звідти товариство дістало значну допомогу: як обмін за дозвіл на передрук праць, виданих Науковим Товариством імени Шевченка. Як відомо, згодом, 14 січня 1941-го року Наукове Товариство імени Шевченка перетворено на філіял Київської Академії Наук. Політика комуністичного уряду примусила багатьох українських науковців піти на еміграцію. Тут, як зазначив доповідач, вони відновили і провадять далі працю "некоронованої Академії Наук", як назвав НТШ академік М. Грушевський.

Коротко промовляв гість із Європи, професор Володимир Кубійович. Він розповів про працю Інституту енциклопедії в Сарселі, біля Парижу. Сказав, що видання гаслової частини енциклопедії українознавства затрималося. Причина цього — поява великої кількості нових джерельних матеріалів на Україні, зокрема нових гасел у советській українській енциклопедії. Це примусило

співробітників закордонного Інституту енциклопедії переглянути і заповнити прогалини. Замість двох томів загальної енциклопедії українознавства вийшло три томи. Працю перевиконано на сто п'ятдесят відсотків. Замість чотирьох томів гаслової енциклопедії українознавства вийде сім томів. Крім того, завдяки матеріальній допомозі українського Народного Союзу Америки, злагоджено і віддано до друку перший том енциклопедії українознавства англійською мовою. Професор Володимир Кубійович відзначив заслугу українських науковців і еміграції, що матеріально підтримує видання енциклопедії.

"Треба підкреслити, що немає українського ученого, ані фахівця українознавства, який би відмовився співпрацювати в нашому ділі. Однаково, до якої він наукової організації належить, з яких він сторін походить, якого він є напрямку. Ми не стрінули ніколи відмови або авторської, або редакторської. І то є може найбільша приємність і дає найбільшої снаги в тій справі. Це саме відноситься до української суспільності".

Після привітання професора Кубійовича, доктор Матвій Стахів прочитав доповідь: "До політичної ситуації в Україні до Шевченка і сьогодні". Він затримався над процесом проти Шевченка, що йому влаштувала в Петербурзі царська влада світська і церковна. Проаналізувавши той процес, доповідач ставить питання: яка доля чекала б Шевченка, коли б він тепер з'явився серед українського народу і почав писати так, як писав тоді про нові форми поневолення України? За правовим кодексом Советського Союзу, суд міг за кожний твір Шевченків пришити йому статтю з найвищою мірою покарання — розстрілом. Але, не маючи сили вбити живий дух поезії Шевченка, вожді комуністичної партії зробили його прихильником своєї імперіалістичної політики, яка продовжує політику російських царів.

Останню доповідь на ювілейній конференції НТШ прочитав професор Михайло Міщенко. Говорячи про завдання сучасної науки у вивченні законів природи людської діяльності, особливо законів і природи людського духу, Михайло Міщенко сказав:

"Саме на цьому шляху людину чекає велика перемога. Найбільшою із цих перемог буде усунення міждваринних відносин в людському суспільстві. Це може бути досягнене лише тоді, коли людина зможе пізнати іншу людину і зрозуміти її. Тоді можуть відбутися великі суспільні зміни і зникнуть війни і зникнуть революції. Людина зможе досягнути справді того щастя, якого вона прагне".

Святкування дев'ятдесятиліття Наукового Товариства імени Шевченка — дев'ятого березня, — закінчилося бенкетом в Українському Народному Домі, в Нью-Йорку. На другий день у церквах, православних і католицьких, відбулися богослуження, а ввечері українська громадськість прийшла на концерт, присвячений патронів Наукового Товариства імени Шевченка і всього українського народу — Тарасові Григоровичу Шевченкові.

Лестер Пірсон — прем'єр-міністр Канади

У понеділок, 8-го квітня ц. р., відбулися четверті за останніх шість років перевибори доміняльного уряду Канади, в яких на цей раз перемогла ліберальна партія, на чолі з Лестером Пірсонем. У змаганнях за урядування Канадською ліберальна партія отримала 130 місць, Прогресивно-консервативна — 94, Соціального Кредиту — 24, Нова Демократична (соціалістична) — 17.

Абсолютної більшості місць у парламенті жодна партія й на цей раз не отримала, тому коаліція партій меншості має можливість відкидати пропозиції до ухвал урядової партії і цим примусити до наступних передчасних перевиборів.

До перемоги лібералів над консерватами спричинилися нерішучість консерватів, згідно її лідера Джона Діфенбейкера у справах озброєння Канади атомовою зброєю, що внесло замішання у партії та напружені відносини між кузинами: Канадою і США.

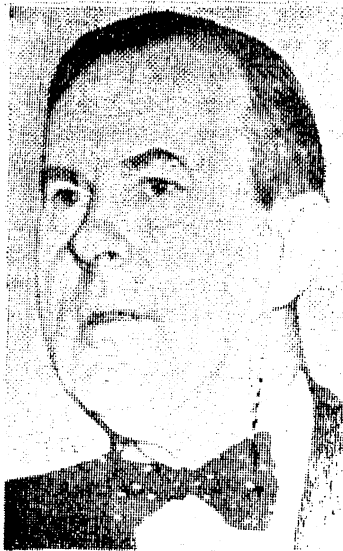
Також значну, а може й вирішувальну роль відіграло формування опінії виборців редакційними статтями і закликами канадійських традиційно консервативних щоденників з найбільшим у Канаді тиражем — підтримати Ліберальну партію і її лідера Л. Пірсона у виборах.

У Торонто консервативні часописи "Телеграм" і "Глоб анд Мейл" відкрито закликали виборців у редакційних статтях голосувати за лібералів.

Монтреальська "Газетте", яка зараховувала себе до незалежних консерватів і традиційно підтримувала Консервативну партію, у передвиборчій кампанії закликала голосувати за лібералів, обвинувачуючи урядову Консервативну партію в тому, що вона недоброзичливо ставиться до США.

Також традиційно консервативна "Калгари Геральд" опублікувала редакційну статтю, у якій заявила, що консервативний уряд мусить бути усунений. "Канада у такому стані непевності й неустабілізованості, що в даний час дуже важливо обрати уряд з рішачою більшістю". В

опінії щоденника Ліберальна партія є єдиною сприятливою на зміну теперішньому уряду. "Калгари Геральд" згоджується з політикою Д. Гаркнеса, попередньо-



ВДост. Лестер Б. Пірсон
прем'єр Канади

го міністра оборони Канади (добровільно зрезигнував із свого посту, бажаючи озброїти війська Канади атомовою зброєю, на що від уряду згоди не дістав), який кандидував у північній частині м. Калгари, але не радить голосувати за нього, бо обрання Д. Гаркнеса дасть на одне місце консерватам більше. Очевидно, лібералізацію консервативних часописів потрібно вважати тимчасовою і у майбутніх доміняльних виборах, при зміненому лідері Консервативної партії, можна сподіватися приєднання цих часописів до голосу консерватів.

Українці Канади шанували попереднього прем'єр-міністра Канади Дж. Діфенбейкера за приязнь до українців, за обстоювання прав поневолених Москвою народів, за промову в Об'єднаних Націях, у якій Дж. Діфенбейкер рішуче виступив проти колонізаторської політики Советського Союзу.

Лестер Б. Пірсон народився у родині священника у маленькому містечку Ньютонвілл в Онтаріо. Під час 1-ї світової війни "Майк" Пірсон з канадійською армією брав участь у боях у Греції в складі медичного корпусу. 1-шу

світову війну закінчив як офіцер королівського летунського корпусу. У 1928-му році став асистентом професора історії в Торонтонському університеті. Згодом, склавши іспит до департаменту зовнішніх справ Канади, Л. Пірсон почав свою дипломатичну кар'єру. Коли Л. Пірсон був на становищі міністра закордонних справ і голови канадійської делегації до Об'єднаних Націй, советський делегат Андрій Вишинський заявляв: "Я завжди слухаю канадійського делегата (Л. Пірсона) із спеціальною увагою, тому що він завжди говорить те, що інші думають і бояться сказати."

Пізніше Л. Пірсон отримав Нобелівську Нагороду за свої стремління утримати мир у світі. Вручаючи Л. Пірсоніві в Осло Нобелівську Нагороду, д-р Джон Ганнар сказав: "Ця нагорода дається не політові і секретареві держави, але вам, як людині з персональними якостями, з сильною ініціативою і сильним стремлінням до збереження миру в небезпечні часи." **М. В.**

ЦІКАВІ РЯДКИ

● Найвища і найнижча температура одержані при допомозі ядерних процесів. Так, при допомозі ядерного розмагнічування одержана найнижча температура — лише на 16 мільйонних долей градуса вища абсолютного нуля, при якому припиняється рух молекул. При допомозі ядерної реакції одержана температура близько двох мільйонів градусів, що більш ніж в 300 разів вища температури на поверхні Сонця.

● Перший олівець, яким ми його знаємо тепер, появився в Англії в 1560 році. Прототипом олівця є свинцеві і срібні штифти, що вставлялися в спеціальні металеві зажими.

Штифти відомі з XII віку. З XIV віку дістали широке розповсюдження так звані італійські олівці (з чорного глинистого сланцю, вперше виготовлені в Італії), а з XVI віку — графітні.

● Найнезвичайніші перетворення трапляються з рибою самкида. Всі мальки народжуються самками, але через три роки всі вони стають самцями.

З життя і праці ОДУМ-у в США

ГОТУЄМОСЬ ДО ТАБОРІВ ЮН. ОДУМУ

Мета таборів — виховувати дітей, щоб вони в праці, в активності, в змаганнях знаходили зацікавлення, приємність, задоволення. Пристосовувати таборян до спільного життя. Звертати увагу на розвиток у них почуття відповідальності, порядку, альтруїзму, послуху, дисципліни та солідарності.

Мета українських відпочинкових таборів ще важливіша. Діти потребують українського дитячого товариства. В оточенні своїх побратимів і посестер, вони привчаються до спільного українського товариського співжиття.

В українських співах, забавах, танках, імпрезах вони сприймають відомості про наш народ, історію, культуру. Спільне товаришування й співжиття заохочує до поліпшення й удосконалення української мови. В таборі діти говорять українською мовою.

Організаторами таборів є Головні Управи ОДУМ-у та Виховні Ради.

Координатором життя та всієї праці табору є комендант. Він виконує всі постанови ГУ ОДУМ-у та Виховної Ради. Комендант відповідає за працю виховників та допомогових сил. Він разом з виховниками опрацьовує плян праці на цілий сезон, окремі тижні та дні. Комендант разом з виховниками намічає плян імпрез, забав, спортових змагань на окремі дні. Він разом із господарем-кухарем укладає плян харчування таборян, список продуктів та інших господарських потреб. Комендант із господарем укладає плян праці й господарювання в їдальні та кухні. А разом із виховниками укладає плян праці й господарювання в шатрах, на майдані, в умивальнях і т. п.

Комендант табору складає фінансовий та господарський звіт перед Контрольною Комісією Головної Управи ОДУМ-у та виховавчий звіт перед Виховною Радою.

Душею кожного шатра є виховник. Він заступає таборянам батьків, учителя та приятелів.

Тому він, окрім своїх педагогічних виховних здібностей, повинен бути життєрадісний, веселий та мати любов до дітей. В приязній співпраці з дітьми він дбає про пристойний вигляд кожного таборянина, його постелі, майна, шатра в середині та навколо. Бажано, щоб виховник мав замилювання до якогось роду колекціонування: значків, метеликів, любив природу, знав кілька родів спорту, ручні вироби, співав чи грав на якомусь інструментові.

Виховник відповідає за своє шатро перед комендантом табору. Господар табору відповідає за харчування, фізичний добробут таборянина, пристойний вигляд їдальні та кухні. Він дбає, щоб продукти були свіжі.

Життя в таборі мусить бути так розподілене, щоб діти якнайбільше користали з природи, сонця й купання.

Порядок денний:

О 7-й годині ранку вставання, 7:15 руханка, 7:30 вмивання, 8:00 підняття прапору, 8:15 сніданок, 9:00 таборова тематика, до якої входять навчання плавати, рятування в нещасливих випадках (плавають завжди по двоє), одинокі способи плавання, підготовка до перегонів, керування човном, веслування, ловлення риби, короткі мандрівки, гербарій, збирання метеликів, перша допомога, сигналізація, шифрознавство, польові знаки, піонірка, картографія, вузлознавство, мандрівництво, теренознавство, плакування (розвідка, чатування, підкрадання і т. п.), куховарство. Відбувати ватри з відповідними програмами. Відбувати всякого роду гутірки, розповіді, деклямації, короткі інсценізації, співи та інше.

В непогоду діти упорядковують колекції рослин, листків, займаються ручними працями, малюють, співають і читають.

О 12 год. обід, 12:45 відпочинок. О 2 год. таборова тематика — діти ідуть купатися, організують ігри, змагання в здобутих в ранішніх годинах знаннях. Довші прогулянки, коли надворі холодно, читання, ручні праці, спів, ігри та інше. Підвечірок о год.

3:30, 5:00 вільна година, 6:00 навчання співу, та підготовка до імпрез, 7:00 — вечеря, 8 — зняття прапору, 9-10 підготовка до спання. 9:30 вечора всі діти мусять бути в постелі. Виховник, ройовий, або хто інший з таборян читає, або оповідає якусь пригоду.

У НЬЮАРКУ ЮНИЙ ОДУМ ПРАЦЮЄ!

А хто хоче перекопатися в цьому, нехай зайде в суботу до філії. Там повно дітей різного віку. Збираються всі в призначений час, вислухують звіти, денний наказ, а тоді розходяться по гуртках, щоб починати навчання з українознавства, ручних праць, танців тощо.

Панує ділова атмосфера. Кожен знає, куди має йти, що робити. Кожна кляса має свою програму навчання. Я була вихователькою дитячого садка вдома, отож і тут працюю за пляном, що за ним колись сама навчалася й удосконалювалася на праці.

У старших дівчат — кляса ручних праць. Кожна працює над якоюсь вишивкою, милуючись взором та кольорами. Найбільше втішаються діти українськими танками. Тут бачиш на перерві малих, що й далі вправляють якийсь крок, пописуючись один перед одним.

А на сцені йде своя праця. То старші готують сценку на свята Тараса Шевченка, виводячи деклямацію на тлі співу й танку.

Одумівці здобули вже добрий розголос в Ньюарку за свої виступи. "Отак провадимо тут цілий день в суботу," — говорить мати, нашвидку кусаючи сендвіч. Сьогодні тут діти мали перекуску, бо Валерію минуло 16 років. Батьки влаштували свята уродин для нього тут разом із всіма дітьми.

Праця скінчилась. Діти не хочуть розходитися, жартують, сміються гуртками. Панує приязна товариськийсть. Вони б тут цілий день сиділи, та вже додому треба їхати.

Дивлюсь на цих життєрадісних дітей і серце радіє. Думаю собі, як чудово виростає тут наша молодь. Старші хлопці здорові, стрункі, з розумними обличчями, дівчата — красуні, усміхнені,

щасливі, життєрадісні. І батькам радість. Одна мама показує свої донечки посвідчення з відзначенням із музичної школи. Друга оповідає, що її син кінчає гайскул з найкращим успіхом. Інша також додає, що її донька теж найліпша учениця в школі. Але найкраще пописався Віктор з першої групи.

На перерві почав він показувати своїм товаришам в американській школі український танець. До цього приглядалась і учителька. Коли діти посідали за парти, учителька похвалила Віктора, що він гарно танцює "російський" танець. Але чому учителька назвала його танець "російським", коли тато і мама кажуть йому, що ми українці, і возять його далеко аж до Ньюарку на українські танці?

Батьки Вікторові пояснили йому, чого вони мусіли кидати рідний край. А мама Вікторова пішла до його вчительки й розказала їй про Вікторове занепокоєння. І книжки відповідні їй дала про Україну. Який же Віктор гордий був, коли учителька в клясі вибачилась перед ним і розповіла дітям про Україну і чому саме Вікторові батьки мусіли залишати її.

Отак діти, поза наукою в школі, знаходять час і охоту для поглиблення свого знання про Україну, і на кожному кроці мають нагоду ширити знання про нашу культуру та звичаї. Наші діти виховуються в ОДУМ-і на зразкових громадян і патріотів. Під гаслом "Бог і Батьківщина" кристалізуються молоді українські характери і виростає нова українська людина. С. Г.

ЮНИЙ ОДУМ — ТАРАСОВІ ШЕВЧЕНКОВІ

9-го березня 1963 року, на загальних зборах Юного ОДУМ-у в Ньюарку Н. Дж., після прочитання молитви за Україну та Одумівського Гімну в присутності виховників та вчителів, коротеньким словом, що його вголосив п. К. Степовий, відзначено день народження великого українського поета Тараса Шевченка. К. Степовий поінформував також молодих одумівців, що українці Америки ставлять

у м. Вашингтоні в наступному році, тобто в 150-ліття народження поета, пам'ятник Тарасові Шевченкові.

Зупинившись на значенні побудови пам'ятника Тарасові Шевченкові у Вашингтоні, він запропонував усім присутнім, а зокрема юним одумівцям відгукнутись на цю велику подію і в силу своєї спроможності скласти пожертви на цю благородну ціль. На це всі одумівці одностайно погодились і вже в наступну суботу пообіцяли принести свої пожертви.

В суботу, 16-го березня, переведено збірку між членами ОДУМ-у, яка дала загальну суму 26 дол. 25 цент.

Одержуючи ту чи іншу суму пожертв від одумівця, голова Виховної Комісії Юного ОДУМ-у п. Лідія Приходько кожному жертводавцеві прикріплювала на груди жетон з погруддям Т. Г. Шевченка. Можна було зауважити, особливо у менших, — тобто в тих, що належать до Садочка, ту велику радість, з якою вона приймала жетон на свої дитячі груди. Напевно в цих дітей ніколи не зітреється з пам'яті ця рідка й небувала подія в їхньому житті.

Збірка продовжується і ми віримо, що вона збільшиться. Ми переконані, що й інші одумівські, а також і всі молодечі організації підуть за нашим прикладом і негайно розпочнуть збірку коштів серед дітей на побудову пам'ятника Тарасові Шевченкові у Вашингтоні. А тому закликаємо всіх — ставаймо в ряди будівників пам'ятника великому українському Пророкові, генієві українського народу! Жодний юнак чи юначка, новач чи новачка, жоден член молодечої організації не може стояти осторонь цієї важливої події.

Нехай же наш хоч і не значний вклад буде тією невеличкою цеглинкою, з яких постане той великий монумент, пам'ятник Т. Шевченкові, що з далекої чужини, — столиці Вільного Світу Америки Вашингтону — просвічуватиме шлях до волі українського народу.

**Виховна Комісія
Юного Одуму в Ньюарку**

ВІДПОЧИНКОВИЙ ТАБІР ОДУМ-У ТА ФЕСТИВАЛЬ

Як попередніх років, так і цього року заходами Головної Управи ОДУМ-у та Виховної Ради, яку очолює проф. Іван Гончаренко, влаштовується виховно-відпочинковий табір ЮноОДУМУ в Глен Спей, в Нью-Йорк штаті на оселі Українського Робітничого Союзу. Відкриття табору відбудеться на початку травня. Першість мають ті, що зголосяться до 30-го квітня і дадуть завдаток в сумі 10 доларів від особи, і ті, що зголосяться на довший термін побуту в таборі. Табір триватиме 4 тижні, але при потребі може бути продовжений.

Фестиваль Юного ОДУМ-у східних філій США відбудеться 9-го червня ц. р. Після фестивалю, мистецьких виступів, відбудеться пікнік. Про місце фестивалю буде оголошено пізніше.

ПЛЕНУМ ЗАХІДНИХ ФІЛІЙ ОДУМ-У

23 березня в Клівленді відбувся пленум західних філій ОДУМ-у. З Головної Управи ОДУМ-у США на пленум прибули Євген Кальман та Семен Лободенко. На пленум прибула 8-мичленна делегація з Баффало та 5 осіб із Клівленду. До президії обрано Василя Пономаренка — голова, Євгена Кальмана — секретар і М. Швець — член.

Євген Кальман подав звіт праці ОДУМ-у США та зачитав постанови пленуму східних філій, бо деякі точки мали бути затверджені західним пленумом.

Новообраний голова філії в Баффало, Павло Опанащук, подав короткий звіт про свою філію й запевняв, що філія активізується й незабаром у них буде організований Юний ОДУМ.

Від клівлендської філії звітував голова філії Григорій Терещенко. Від деякого часу праця клівлендської філії була занедбана. А причина занепаду діяльності філії є незацікавленість більшості батьків громадської працею, що у свою чергу викликає незацікавленість у молоді до громадської одумівської праці. А до того ще особисті непорозуміння та ворожнеча церков приспали на деякий час філію. Зна-

ву й на цім пленумі виринула справа, яка й досі ятрить філію в Клівленді, а саме — колядування від ОДУМ-у, без відома управління філії, на Колегію Св. Андрія у Вініпезі. Коли філія звернулася до Колегії про вяснення у зловживанні ім'ям ОДУМ-у без його відома, то дістали відповідь — "не ваша справа". Уже б час згаданій Колегії якось ту справу вирішити — вибачитись перед філією за таку подію, бо такі речі не приносять чести ні Колегії, ні членам, що так робили.

При розгляді постанов пленуму східних філій, філії Баффало і Клівленду обіцяють допомогти у підготовці зустрічі ОДУМ-у Канади і США на оселі "Київ" коло Торонта. Дати з'їзду ОДУМ-у США та зустрічі затверджено ті, що їх запропонували східні філії.

ПЛЕНУМ СХІДНИХ ФІЛІЙ ОДУМ-у В США

Дня 10-го березня ц. р. в місті Ньюарку, Н. Дж., відбувся пленум східних філій ОДУМ-у США. Заступлені філії на пленумі були: Ньюарк, Філадельфія, Баун Брук, Бріджпорт і Трентон. Відсутні філії були: Нью-Йорк, Гартфорд і Пасейк.

Пленумом керувала президія в складі: Євген Кальман, голова, Іван Стойко, заст. голови й Надія Терещенко, секретар.

Перед пленумом звітував голова ОДУМ-у США, Ангон Філімончук та окремі референтури Гол. У. Організаційний реф. ГУ Євген Кальман, зачитав писемні звіти філій.

Після звітів відбулася жвава дискусія, в якій висловлено ряд слушних зауваг щодо недисциплінованості філій та передискутовано кілька важливих питань виховного характеру.

Постанови і рішення

Пленум узяв до уваги постанову Сьомої Конференції ЦК ОДУМ-у з дня 1-го грудня 1962 року, що чергова зустріч ОДУМ-у США і Канади з старшим громадянством, відбудеться в Канаді, в околицях Торонта, на оселі "Київ", в днях 2-го і 3-го вересня ц. р. Пленум закликає всі філії вже тепер робити всі можли-

ві заходи, щоб цьогорічна зустріч була успішною.

Пленум постановив відбути 13-ий Крайовий З'їзд ОДУМ-у в США в днях 9-10 листопада ц. р. в місті Ньюарку, Н. Дж.

Дата і місце з'їзду будуть остаточною лише після пленуму західних філій, який мусить також затвердити це саме рішення.

Пленум доручив Головній Управі виготовити і застосувати карні заходи для тих філій, які негативно ставляться до вимог Головної Управи.

Пленум запропонував Головній Управі запрошувати на всі, ширшого характеру, наради, всі клітини одумівського руху. Пленум пропонує філіям зробити це саме на місцях.

Пленум ухвалив виробити проект тимчасового Правильника для Товариства Одумівських Приятелів до наступного З'їзду ОДУМ-у в США. Для цього покликано тричленну комісію від ОДУМ-у та ТОП-у.

Пленум доручив Головній Управі розглянути можливості придбання власної відпочинково-виховної оселі. Для цього обрано комітет з членів ОДУМ-у та ТОП-у.

Ів. П.

З ЖИТТЯ ФІЛІЙ

БРІДЖПОРТ

Праця філії ОДУМ-у в Бріджпорті чимраз поліпшується. Філія бере активну участь у всіх національних святах, які влаштовуються на терені нашого міста. Самостійно відзначення якогось свята філія не робила на протязі минулих місяців. Філія брала участь у відсвяткуванні 22 січня в День Української Незалежності, яке влаштовувало під протекторатом філії УККА. Наша філія дала одну точку на тім святі, а саме — одумівки відспівали одну пісню. В нас налагоджені братсько-дружні відносини з Пластом.

Недавно в філії відбулися передвибори, до управи філії ввійшли такі особи:

Іван Свириденко — голова, Люба Радько — заступник голови, Ніна Сакун — секретар, Володимир Фалько — реф. фінансів, Люба Макаренко — організаційний реф., Галя Черпаха — референт юнацтва.

КЛІВЛЕНД

На теперішній час філію ОДУМ-у в Клівленді очолює Григорій Терещенко. З багатьох причин і непорозумінь праця в філії попереднього року трохи шкүтильгала. Але, не зважаючи на це, в деяких галузях тривала далі. Під час святкування роковин смерті Симона Петлюри філія брала участь в панахиді за спокій його душі в двох церквах. Минулого року влаштувала забаву. Наша філія брала участь у зустрічі Голови Української Національної Ради інж. Осипа Байдуника та вручила йому від філії букет квітів на бенкеті.

Журнал ОДУМ-у "Молода Україна" передплатує 10 осіб та 50 чисел кольпартується.

Після пленуму західних філій, 23 березня ц. р. відбулося засідання активу клівлендської філії, членів ГУ ОДУМ-у США та батьківського комітету. Незабаром мають бути скликані поширені збори батьків, на яких вибиреться нову управу батьківського комітету. В деяких батьків є зацікавлення й вони раді допомогти філії з ЮНОДУМ-ом. П. Мигаль, Білоус та Малюк пообіцяли давати приміщення для занять ЮНОДУМ-у, а пані Білоус і П. Мигаль згідні читати лекції для ЮНОДУМ-у. Тому віримо, що незабаром наша філія знову займе одно з неостанніх місць в одумівській родині.

ЧІКАГО

Праця в чикагській філії відбувається повними темпами. Члени струнної оркестри чикагської філії, мистецьким керівником якої є Анатолій Степовий, вже впродовж кількох місяців уважно вивчають техніку гри на інструментах. Анатолієві Степовому, який вчить грати на мандоліні, допомагають Дмитро Грушецький і п. Осовський, а Іван Лисенко і Анатолій Луппо допомагають перед лекціями настроювати інструменти. Грати на гітарах вчить Іван Турчманович, а на басі Ярослав Маркевич.

Данило Завертайло, організаційний референт, знайшов ще кілька фундаторів струнної оркестри, які внесли до 25 доларів

ЛИСТ ДО РЕДАКЦІЇ

Вельмишановні Панове!

(ціна одного інструменту), а саме: д-р Іван Рудавський, д-р Богдан Ткачук, д-р Тома Лапичак і Микола Домашевський. Менші суми на придбання інструментів пожертвували Вигінний та Новошицький. Усім їм філія щиро дякує.

Невеличка бібліотека філії збагатилася кільканадцятьма вартісними творами, для книжок куплено нову шафу. Деякі з книжок купила філія. Кільканадцять книжок подарував філії д-р Іван Розгін (деяких він є автором) як мав свої дві лекції для виховників ЮнОДУМ-у, дві книжки з власноручним підписом передав філії п. Партакевич, старшина армії УНР. Іван Турчманович дав для філійної бібліотеки гаслову "Енциклопедію Українознавства" в напівшкіряній оправі (їх має бути 6-7 книжок, але до цього часу вийшло ще лише 3 книжки).

Ігор Кириленко купив для філії "Виставку Тараса Шевченка". "Виставка" — це великого формату аркуші, на яких у малюнках з текстом подано дитинство, життя в Петербурзі, дві подорожі на Україну, арешт, заслання та інше нашого Кобзаря Тараса Шевченка. Ті матеріали про нашого Кобзаря та матеріали, що їх надіслав Голова Виховної Ради проф. Іван Гончаренко, використовували впродовж березня виховники на своїх сходинах з роями. Усім, що подарували книжки та інші виховні матеріали до одумівської бібліотеки, філія висловлює щире подяку.

Кілька місяців тому одумівки старшого роя "Білі Троянди" зформували спортову дружину відбиванки, керівником якої є Віктор Білоус. Вони грають кожного тижня в приміщенні в Гумболт парку.

У святкуванні, влаштованому жіночими організаціями, "Святі Героїнь", присвяченому Лесі Українці, ОДУМ брав активну участь. Одумівки в уніформах були присутні на панахиді за спокій душі поетеси в Катедральному Соборі Української Православної Церкви св. Володимира. У мистецькій частині, в спільній деклямації, брали участь одумівки Валя Пошиваник і Стефа Ковальчук.

Отримавши соте число журналу "Молода Україна", я мимоволі пригадав час, коли пошта доставила мені перше число цього ж журналу. Не в гнів скажу, що тоді моя радість була набагато більша, ніж цього разу. Правда, журнал зовнішньо тепер чудово виглядає, але змістом був більше одумівським у перших роках свого існування. Причину цієї зміни, на мою думку, треба шукати як у самих одумівцях, так і в редакторах.

Члени ОДУМ-у та взагалі українська молодь не підтримала "МУ" як треба. Знову ж кожний редактор добирав і укладав матеріал відповідно до свого смаку. При таких умовах "МУ" і набрала теперішнього вигляду...

Куди цікавіше було б читати журнал, в якому є відділи історичний, літературознавчий, науковий, мистецький, політичний, спортовий, хроніка ОДУМ-у і т. д., кожний відділ з окремим редактором. Це не лише змінило б вигляд "МУ", про який, між іншим, казуть, що це "копія "Нових Днів", але також зміцнило б журнал змістом. Бо кожний такий редактор, відповідаючи за свій лише відділ, мав би більше часу на його впорядкування, ніж на цілий журнал.

"МУ" як журнал юнацтва і молоді мусить особливу увагу звернути на виховання. Для прикладу можна вказати на деякі статті, як: "Уривки із щоденників" Ол. Довженка ("МУ" ч. 98, ст. 12), не всі місця надаються, щоб їх передруковувати без коментарів, або і взагалі передруковувати; "Децо про творчість Федора Одрача" В. Чапленка ("МУ" ч. 99, ст. 15); таким статтям не місце в **молодечому журналі**.

До цього можна додати, що вірш Миколи Оверковича "На полі бою..." ("МУ" ч. 98, ст. 24) заслуговує на краще місце, ніж остання сторінка. Не слід забувати, що він присвячений тій молоді, яка в 1917-21 рр., коли Україна проходила через вогні і бурі революції, віддала своє життя на жертвник батьківщини.

Також у 1962 році "МУ" не відзначила подій 1917 року, коли

Україна переживала свою національну весну. "Яка краса: відродження країни!" — так писав про ті події поет О. Олесь. Не згадано в січневому числі "МУ" (ц. р.) про 45-ту річницю проголошення IV Універсалу, яким Українська Центральна Рада проголосила суверенність Української Народної Республіки.

Таких і подібних справ можна було навести багато більше, але не в цьому суть. Я хочу підкреслити, що одному редакторові тяжко охопити все і стежити за всім. Тому вищезгаданий розподіл праці і був би оправданим.

Ці думки подаю не для того, щоб скритикувати "МУ" в її ювілей (поява сотого числа), а з надією, що вони в майбутньому стануть у пригоді.

З пошаною,

Павло Лимаренко

Шановний Друже Лимаренко!
Пропоновану Вами систему "Молода Україна" намагалась прийняти від самого початку, на жаль, безуспішно. Ваші думки лиш тоді "стануть в пригоді", коли знайдуться одумівці, які погодяться взяти на себе відповідальність за окремі відділи чи бодай надсилатимуть систематично матеріали.

Р е д.

ДИВОВИЖНІ МІКРОМАШИНИ ЖИТТЯ

● Деякі глибоководні риби здатні реагувати на електричні струми, менші за одну стомільярдну частку ампера.

● Собаки знаходять слід людини завдяки наявності в ньому жирних кислот (основної частини виділення потових залоз) при концентраціях у мільйон разів менших, ніж це можемо відчутти ми.

● Кожна жива клітина має власну "силову установку". Її роллю виконують мітохондрії — найдрібніші структури протоплазми. При розщепленні глюкози в них акумулюється енергія у вигляді фосфорорганічних сполук, справжніх енергетичних комор, що містять 12-15 тисяч калорій і перетворюють енергію глюкози на біохімічну з коефіцієнтом корисної дії близько 70 процентів.

● Один з видів коників відчуває коливання ґрунту під ногами вже при амплітуді, яка дорівнює половині діаметра атома водню.

● Виявлена нещодавно гідробіологами глибоководна риба "протоскоп" має очі, що дозволяють їй вловлювати щезаюче малі кількості світла. За будовою вони схожі на телескопи — прозорі круглі кристалики, розташовані у трубці з шкіри чорного кольору. Такі органи зору та вся будова тіла "протоскопа", пристосованого до життя на великих глибинах і в умовах нерухомості, є чудовою моделлю для наших конструкторів батискафів.

● Орган, який міститься між ніздрями й очима змії, сприймає різницю температури в 0,001 градуса за Цельзієм.

КРЕДИТОВИЙ СОЮЗ

- Платить 4% за депозити.
- Уділяє високі та дешеві позички.
- Асекує ошадності до 2 тисяч, позички до \$10.000.
- Щоденне і вечірнє урядкування.

ВПИШІТЬСЯ І КОРИСТАЙТЕ
З ПОСЛУГ

У КРЕДИТОВОМУ СОЮЗІ!

404 Bathurst St, Toronto

Tel.: EM 3-3994

ЗАМОВЛЯЙТЕ В НАС ОПАЛОВУ ОЛИВУ

Чистимо, направляємо і вставляємо нові печі (форнеси)

Даємо цілорічну безплатну обслуґу печей нашим сталим відборцям опалової оливи.

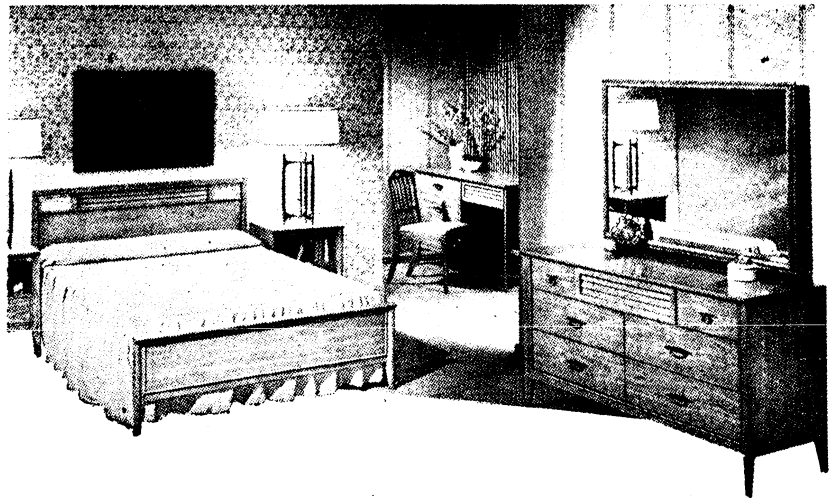
D N I P R O FUEL OIL LTD.

196 Bathurst St., Toronto

Tel.: EM 6-3539

вночі:

RO 6-8446 — EM 6-6539



ЧИ ПОДОБАЄТЬСЯ ВАМ ЦЯ СПАЛЬНЯ?

Це не єдиний зразок, який ми можемо Вам показати! Наша фірма розміщена у двох великих крамницях, пропонує справді небувалий вибір хатнього устаткування, кухонь, телевізорів, холодильників, радіо-апаратів, фортепіанів та різних музичних інструментів.

ALPHA FURNITURE CO.

735 Queen St. W.

Tel.: EM 3-9637

Toronto, Ont.

Довголітній досвід, швидка й солідна обслуґа

J. VOYKO

REAL ESTATE LTD.

ЦЕ ТАЄМНИЦЯ УСПІХУ НАШОГО ПІДПРИЄМСТВА

383 Roncesvalles Ave. — Tel.: LE 4-8821

795 Queen St. W. — Tel.: EM 4-5481

TORONTO 3, ONTARIO

ХОЧЕТЕ купити чи продати будинок, готель, апартамент, крамницю, фарму чи іншу нерухомість або дістати позику — звертайтеся з довір'ям до нашої фірми.